

Statens Naturhistoriske Museum

Masseuddøen og mangfoldiggørelse

Bent E. K. Lindow

Palæontolog og geolog

Statens Naturhistoriske Museum

lindow@snm.ku.dk

Program

Uddøen og masseuddøen

Fra katastrofisme til masseuddøen

Perm/Trias

Trias/Jura

Kridt/Palæogen

Pause(r) indlægges undervejs

Fælles diskussion

Hvorfor uddør en art?

(Planter, dyr, encellede osv.)

- Snak med sidekammeraterne!

Evolution og uddøen

Evolution

Arter tilpasser sig løbende til deres miljø

Uddøen = Evolutions-sammenbrud

Miljøet ændrer sig hurtig end en arts tilpasningsevne

Baggrundsuddøen:

5–10% forsvinder per 1 million år

~1 art ud af 100 hver 100.000 år

Arter "varer" typisk 5 millioner år

[variation: 100.000– 15 millioner år]

Fælles diskussion:

**Hvilke vil være GODE FOSSILER til at studere
uddøensmønstre med – og hvorfor?**

og ligeledes,

**hvilke vil være DÅRLIGE FOSSILER til at studere
uddøensmønstre med – og hvorfor?**

Fossilers egnethed til at studere uddøen

GODE

= **Små, meget almindelige**

- Mikrofossiler

- Pollen

- Sporer

- Haj-mikrotænder

- Fra havet (almindelig)

DÅRLIGE

= **Store, ualmindelige eller sjældne**

- Hvirveldyr

- Store hvirvelløse dyr

- Træer og planter

- Fra landjorden (ualmindelig)

GENNEMSNITLIGE

= **Små, almindelige**

- Små hvirvelløse dyr

- Småhvirveldyrs tænder

- Haj-makrotænder

Masseuddøen (Biotisk krise)

En **uddøens-begivenhed**:

- En pludselig og kortvarig nedgang i mængden og mangfoldigheden af levende organismer
- Når uddøens-hastigheden stiger i forhold artsdannelses-hastigheden.

Dvs. "Mange flere arter forsvinder, end der udvikles inden for et kort tidsrum"

Masseuddøen (Biotisk krise)

Almindelige kendetegn:

1. >30% of Jordens arter uddør
2. Uddøen omfatter et bredt udvalg af økologier, både i havet og på landjorden
3. Verdensomspændende
4. Foregår indenfor "et kort tidsrum"
5. Uddøensmængden er højere end almindelig baggrundsuddøen

Program

Uddøen og masseuddøen

Fra katastrofisme til masseuddøen

Perm/Trias

Trias/Jura

Kridt/Palæogen

Pause(r) indlægges undervejs

Katastrofisme

Georges Cuvier 1769-1832

← Cuvier

Cuvier, fransk zoolog og palæontolog. Grundlagde den sammenlignende anatomi og brugen af **fossiler som korrelationsværktøj**.

år 1000

Påviste at **arter var uddøde**, i modstrid med den kirkelige opfattelse (alle arter skabt én gang for alle). Afviklingsfilosofi.

Forklarede uddøen med **katastrofer (katastrofisme)**.

år 0

Arbejdede det meste af sit liv i Pariserbassinet (tertiære aflejringer).

Slide "lånt" fra Bjørn Buchardt

Katastrofisme

Georges Cuvier 1769-1832

← Cuvier

Cuvier, fransk zoolog og palæontolog. Grundlagde den sammenlignende anatomi og brugen af **fossiler** som **korrelationsværktøj**.

år **Hvilke(n) observation(er) kan modbevise katastrofismen?**

Snak med sidekammeraten!

Forklarede uddøen med **katastrofer (katastrofisme)**.

Arbejdede det meste af sit liv i Pariserbassinet (tertiære aflejringer).

år 0

Slide "lånt" fra Bjørn Buchardt

Uniformitarianisme

1.Lovens uniformitet: Naturlovene er de samme igennem tiden.

2.Processerne uniformitet: Nutidige fænomener bruges til at fortolke fortiden (*aktualisme*).

3.Skalaernes uniformitet: Processer i fortiden må være sket med samme hastighed og skala som i nutiden (*gradualisme*).

4.Tilstandens uniformitet: Ændringer på Jorden var cyklisk – det går ikke i en lineær, fremadskridende retning.

Charles Lyell
(1797-1875)
English sagfører
& geolog

Lyell, C. (1830-1833): *Principles of Geology... 1st Edition*. John Murray, Cambridge

Uniformitarianisme

1.Lovens uniformitet: Naturlovene er de samme igennem tiden.

2.Processerne uniformitet: Nutidige fænomener bruges til at fortolke fortiden (*aktualisme*)

3.Skalaernes uniformitet: Processer i fortiden må være sket med samme hastighed og skala som i nutiden (*gradualisme*).

4.Tilstandens uniformitet: Ændringer på Jorden var cyklisk – det går ikke i en lineær, fremadskridende retning.

**INGEN enorme katastrofer
(:oversvømmelser, vulkanudbrud etc.)**

Charles Lyell
(1797-1875)
English sagfører
& geolog

Lyell, C. (1830-1833): *Principles of Geology... 1st Edition*. John Murray, Cambridge

Klassediskussion

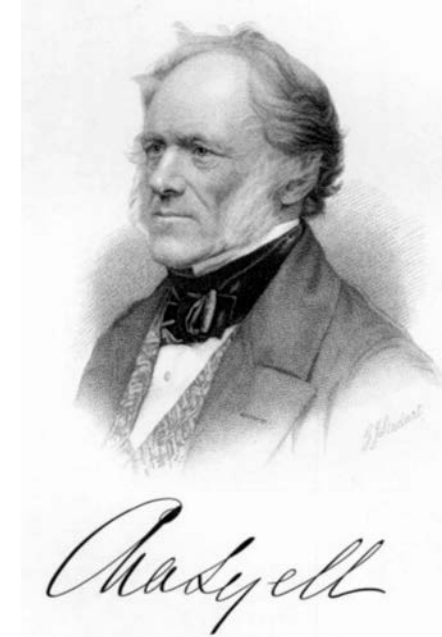
1.Lovens uniformitet: Naturlovene er de samme igennem tiden.

2.Processerne uniformitet: Nutidige fænomener bruges til at fortolke fortiden (*aktualisme*).

3.Skalaernes uniformitet: Processer i fortiden må være sket med samme hastighed og skala som i nutiden (*gradualisme*).

4.Tilstandens uniformitet: Ændringer på Jorden var cyklisk – det går ikke i en lineær, fremadskridende retning.

Kan I kritisere nogen af disse fire anvendelser af "uniformitet"?

Charles Lyell
(1797-1875)
English sagfører
& geolog

Lyell, C. (1830-1833): *Principles of Geology... 1st Edition*. John Murray, Cambridge

Klassediskussion

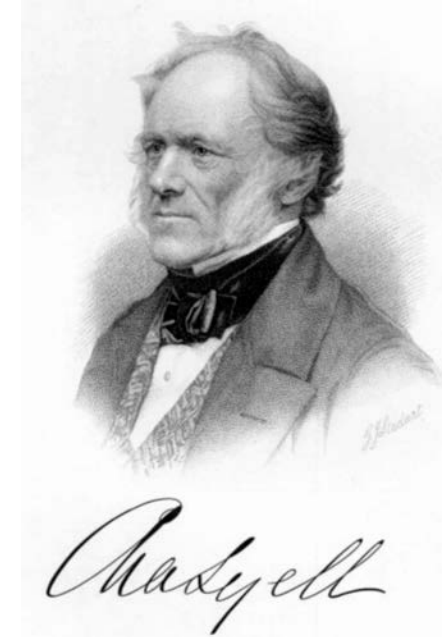
1.Lovens uniformitet: Naturlovene er de samme igennem tiden.

2.Processerne uniformitet: Nutidige fænomener bruges til at fortolke fortiden (*aktualisme*).

~~**3.Skalaernes uniformitet:** Processer i fortiden må være sket med samme hastighed og skala som i nutiden (*gradualisme*).~~

~~**4.Tilstandens uniformitet:** Ændringer på Jorden var cyklisk – det går ikke i en lineær, fremadskridende retning.~~

Kan I kritisere nogen af disse fire anvendelser af "uniformitet"?

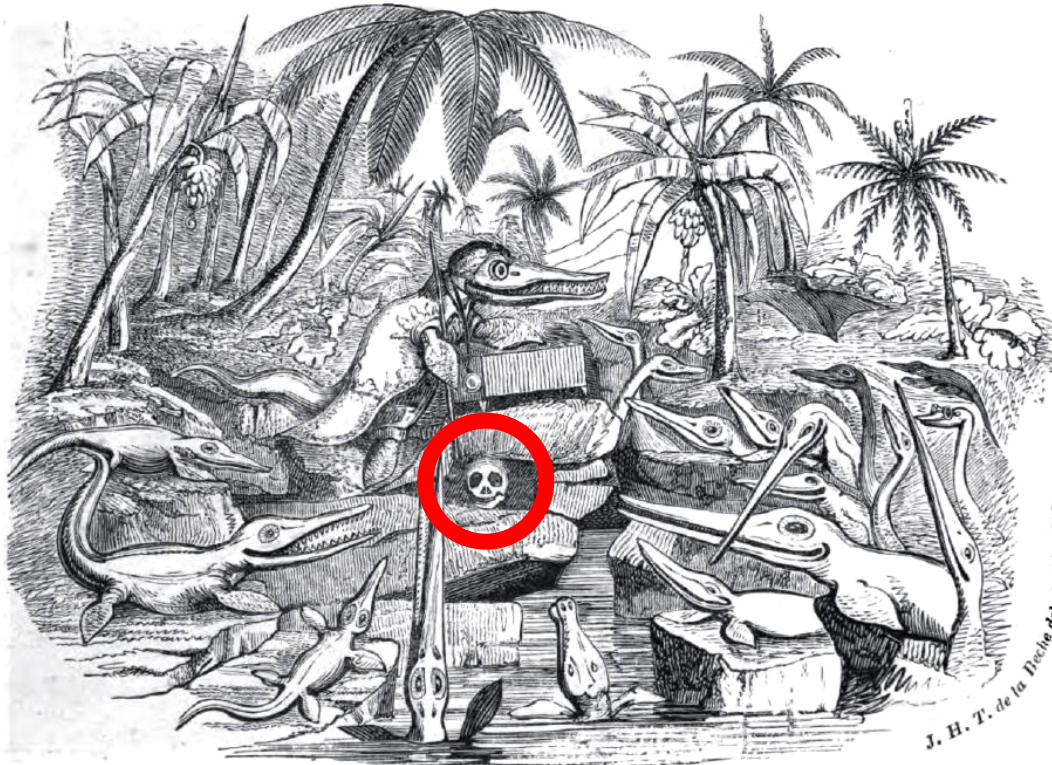
Charles Lyell
(1797-1875)
English sagfører
& geolog

Lyell, C. (1830-1833): *Principles of Geology... 1st Edition*. John Murray, Cambridge

Frygtelige ændringer...

AWFUL CHANGES.
MAN FOUND ONLY IN A FOSSIL STATE—REAPPEARANCE OF ICHTHYOSAURA.

A Lecture.—"You will at once perceive," continued PROFESSOR ICHTHYOSAURUS, "that the skull before us belonged to some of the lower order of animals; the teeth are very insignificant, the power of the jaws trifling, and altogether it seems wonderful how the creature could have procured food."

Pr. *Ichthyosaurus*:

"I bemærker med det samme, at **kraniet foran os** tilhørte en laverestående dyreorden; tænderne er særdeles ubetydelige, kæbestyrken minimal, og i det hele taget er det et under, hvordan dette væsen måtte have skaffet sig føde"

Satire-tegning af Henry de la Beche (1830)

Katastrofe-debatten blev lukket ned

1.Lovens uniformitet: Naturlovene er de samme igennem tiden.

2.Processerne uniformitet: Nutidige fænomener bruges til at fortolke fortiden (*aktualisme*)

3.Skalaernes uniformitet: Processer i fortiden må være sket med samme hastighed og skala som i nutiden (*gradualisme*).

~~**4.Tilstandens uniformitet:** Ændringer på Jorden var cyklisk – det går ikke i en lineær, fremadskridende retning.~~

**INGEN enorme katastrofer
(:oversvømmelser, vulkanudbrud etc.)**

Charles Lyell
(1797-1875)
English sagfører
& geolog

Charles Darwin (1809-1882)

Geolog, zoolog og botaniker

Jordomsejling med *Beagle*
(1831-1835)

*On the Origin of Species by
Means of Natural Selection*
(1859)

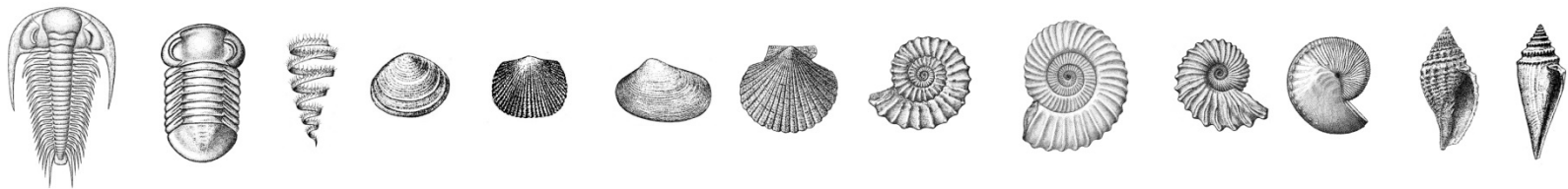
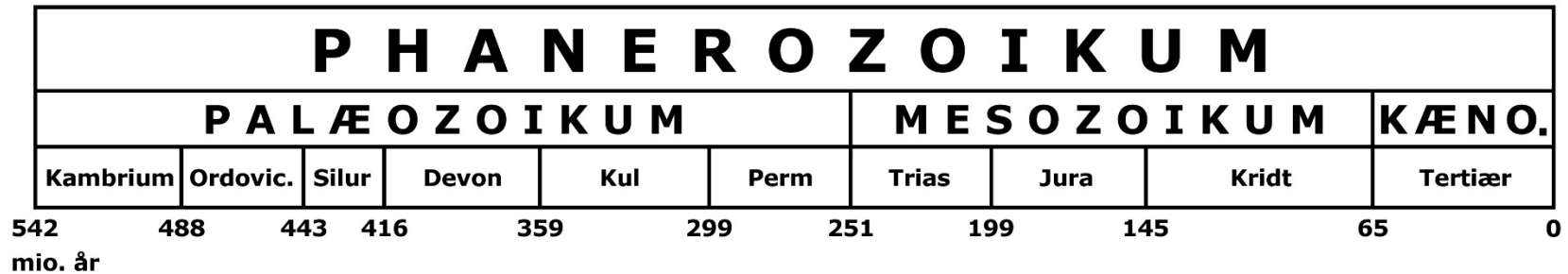
Naturlig selektion

*The Descent of Man, and
Selection in Relation to Sex*
(1871)

Seksuel selektion

Den geologiske tidsskala

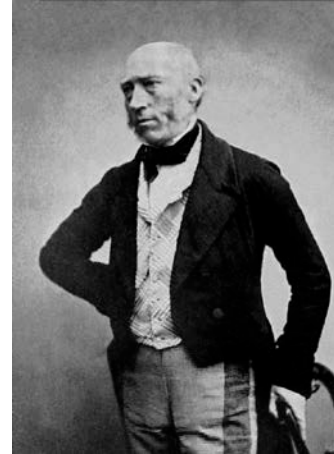
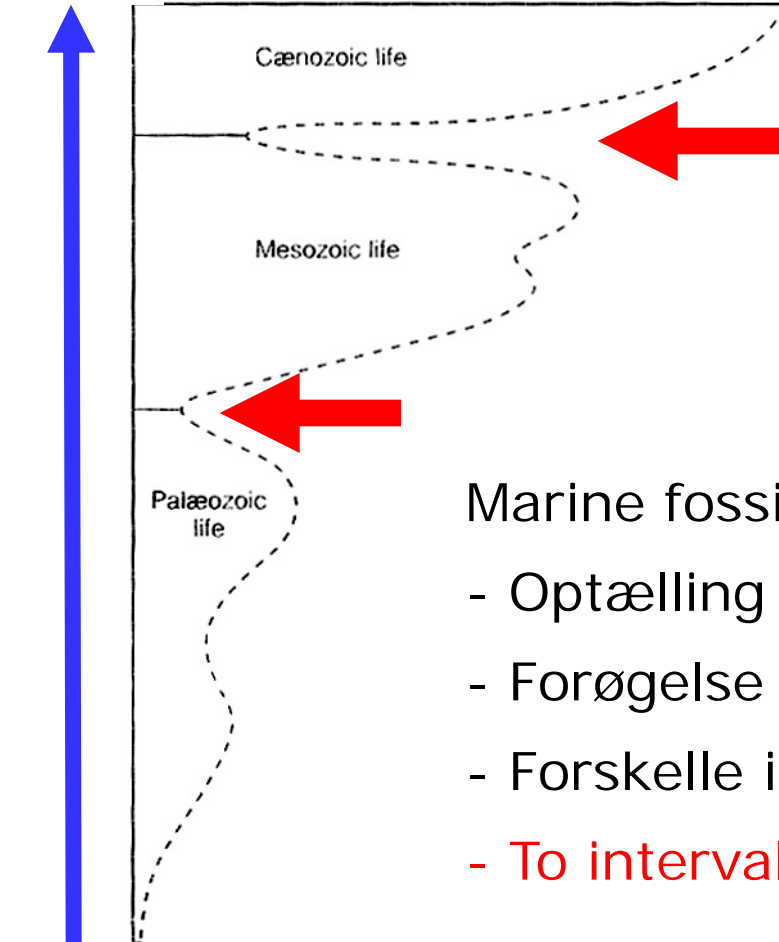

1800-tallet: Geologiske tidsaldre, perioder and epoker navngives og etableres ved indhold og rækkefølge af fossiler

1950'erne og fremad: Længde og varighed of tidsaldre etableres ved radiometrisk datering (igangværende arbejde)

1841: De geologiske æraer

Nutid

John Phillips
(1800-1874)
Engelsk geolog

Marine fossiler:

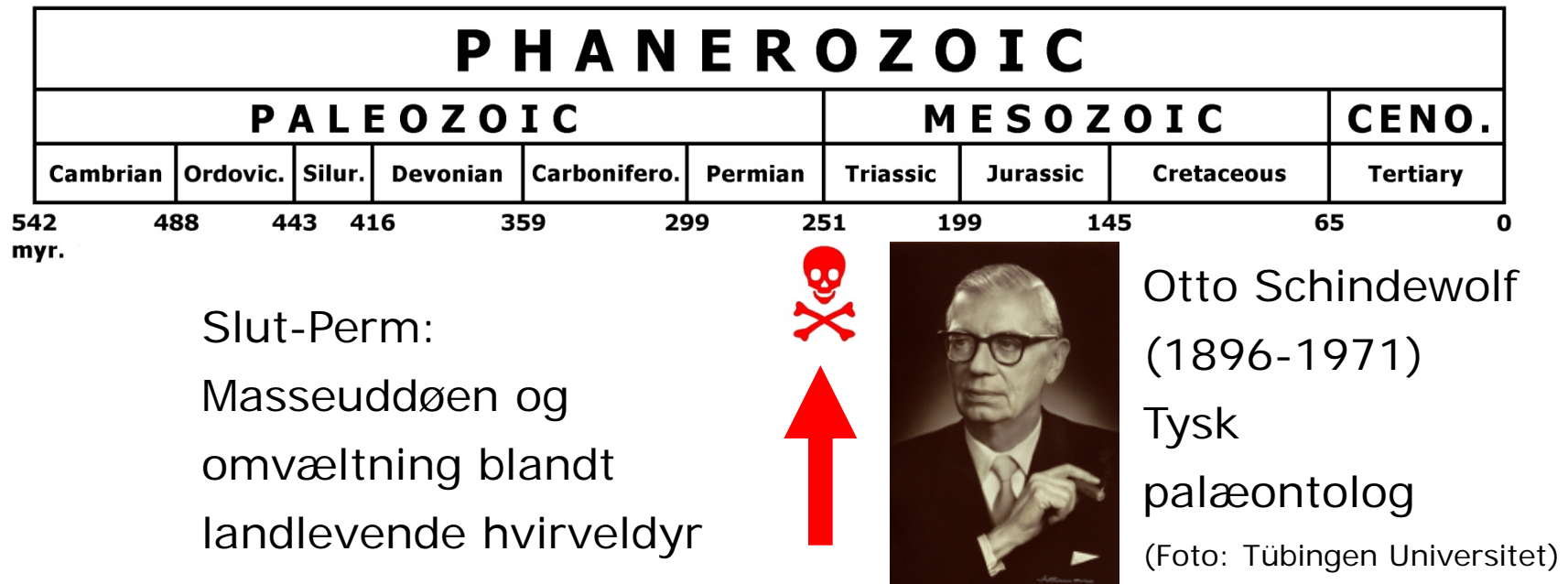
- Optælling af arter indenfor hver periode
- Forøgelse af den samlede biodiversitet over tid
- Forskelle i faunaernes sammensætning
- **To intervaller med lav biodiversitet**

Phillips, J. (1860): *Life on the Earth: its Origin and Succession*. Macmillan, Cambridge

1958 & 1963: Neokatastrofisme

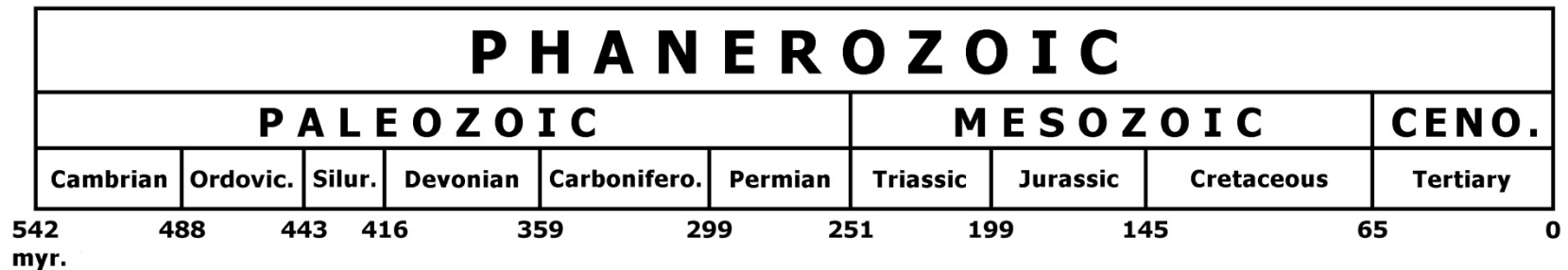

Schindewolf, O.H. (1958): Zur aussprache über die grossen erdgeschichtlichen Faunenschnitte und ihre Verursachung. *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie, Monatshefte*, pp 270-279

Schindewolf, O.H. (1963): Neokatastrophismus? *Zeitschrift der Deutschen Geologischen Gesellschaft* **114**, pp 430-445

1980: Ekstraterrestrisk nedslag!

Kridt/Palæogen-grænsen:
Masseuddøen som følge af
meteorit/asteroide-nedslag

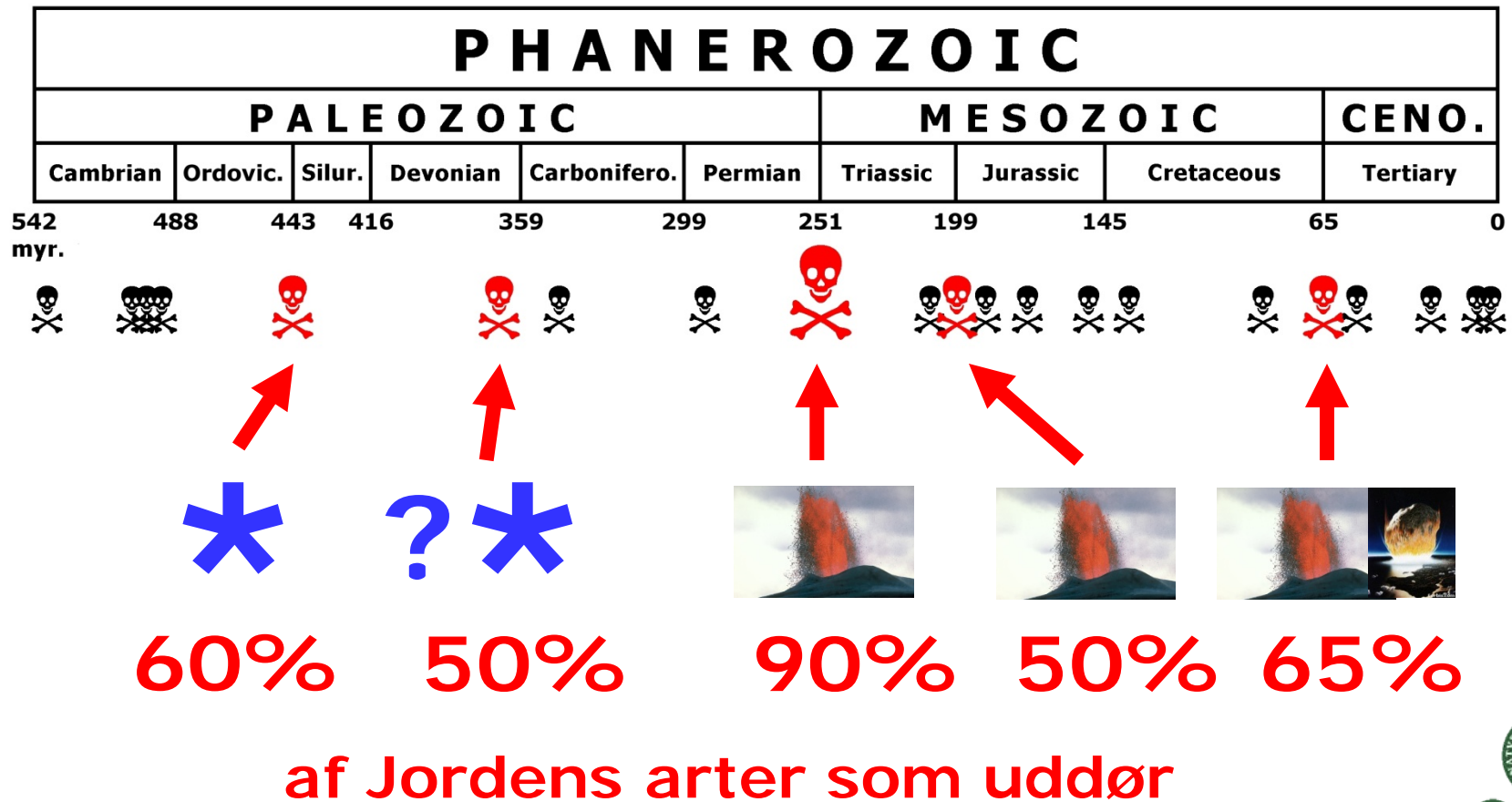
Alvarez, L.W., Alvarez, W., Asaro, F. & Michel, H.V. (1980): Extraterrestrial cause for the Cretaceous-Tertiary boundary extinction. *Science* **208**, pp 1095-1108

Alvarez, L.W. (1983): Experimental evidence that an asteroid impact led to the extinction of many species 65 million years ago. *Proceedings of the National Academy of Sciences* **80**, pp 627-642

I dag: Mængder af masseuddøener

"De Fem Store"

Program

Uddøen og masseuddøen

Fra katastrofisme til masseuddøen

Perm/Trias

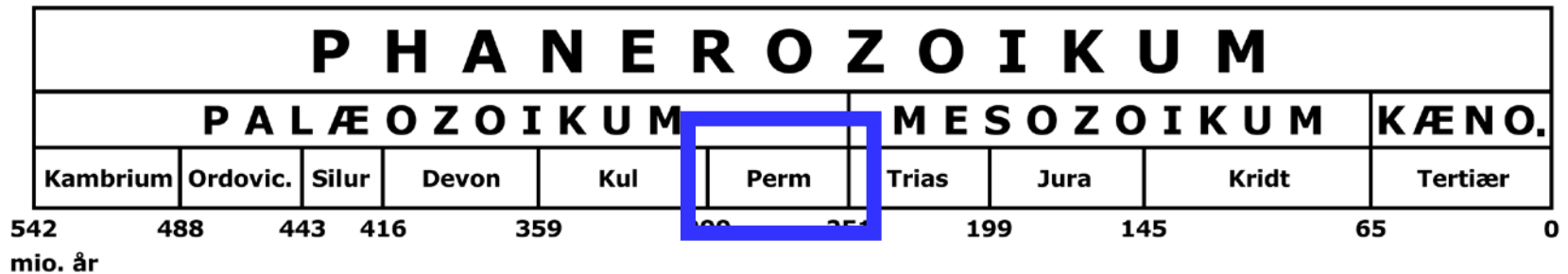
Trias/Jura

Kridt/Palæogen

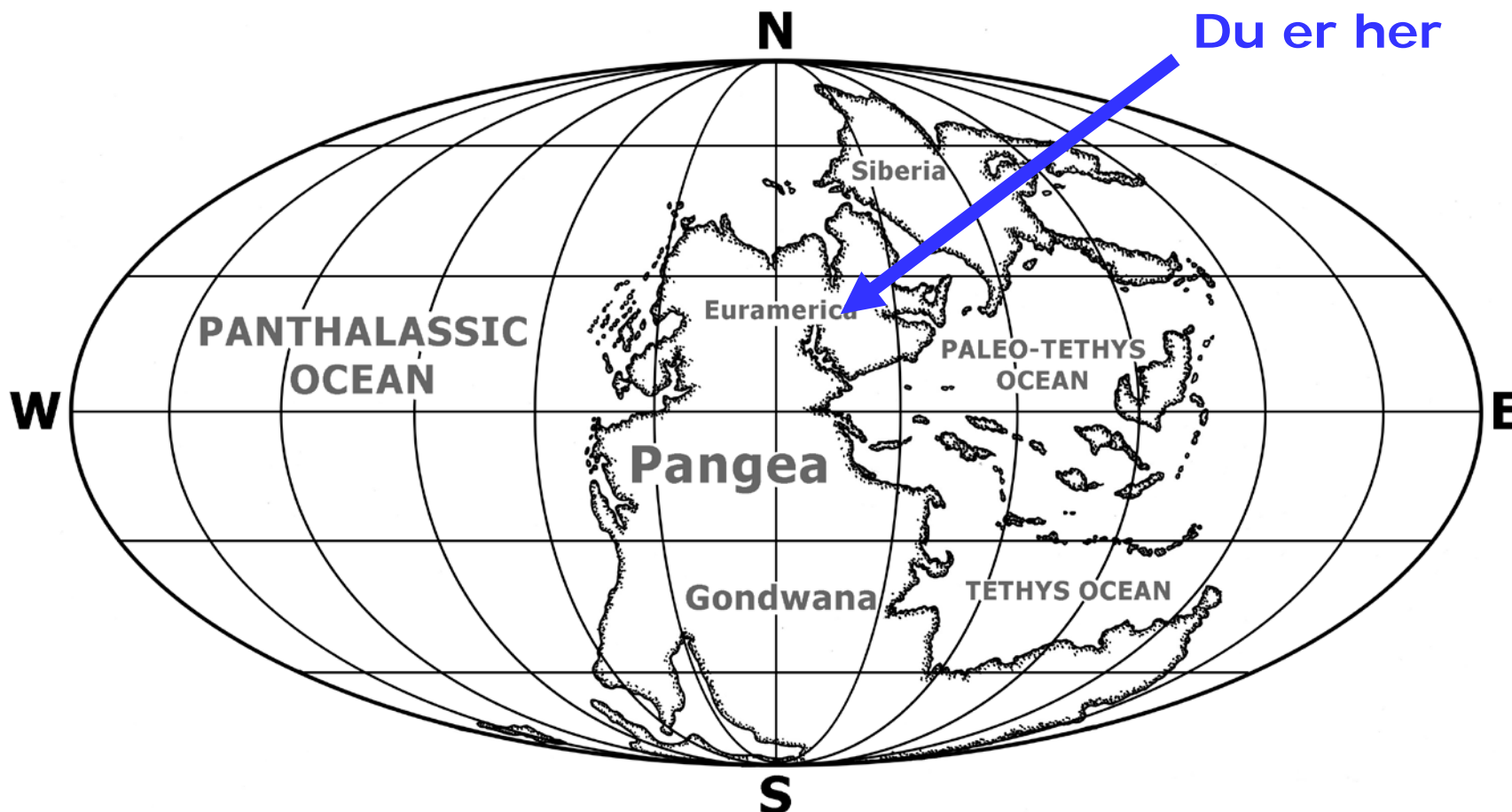
Pause(r) indlægges undervejs

Perm (299-251 millioner år)

Permtidens geografi – Pangæa

Marin mangfoldighed – komplekse samfund

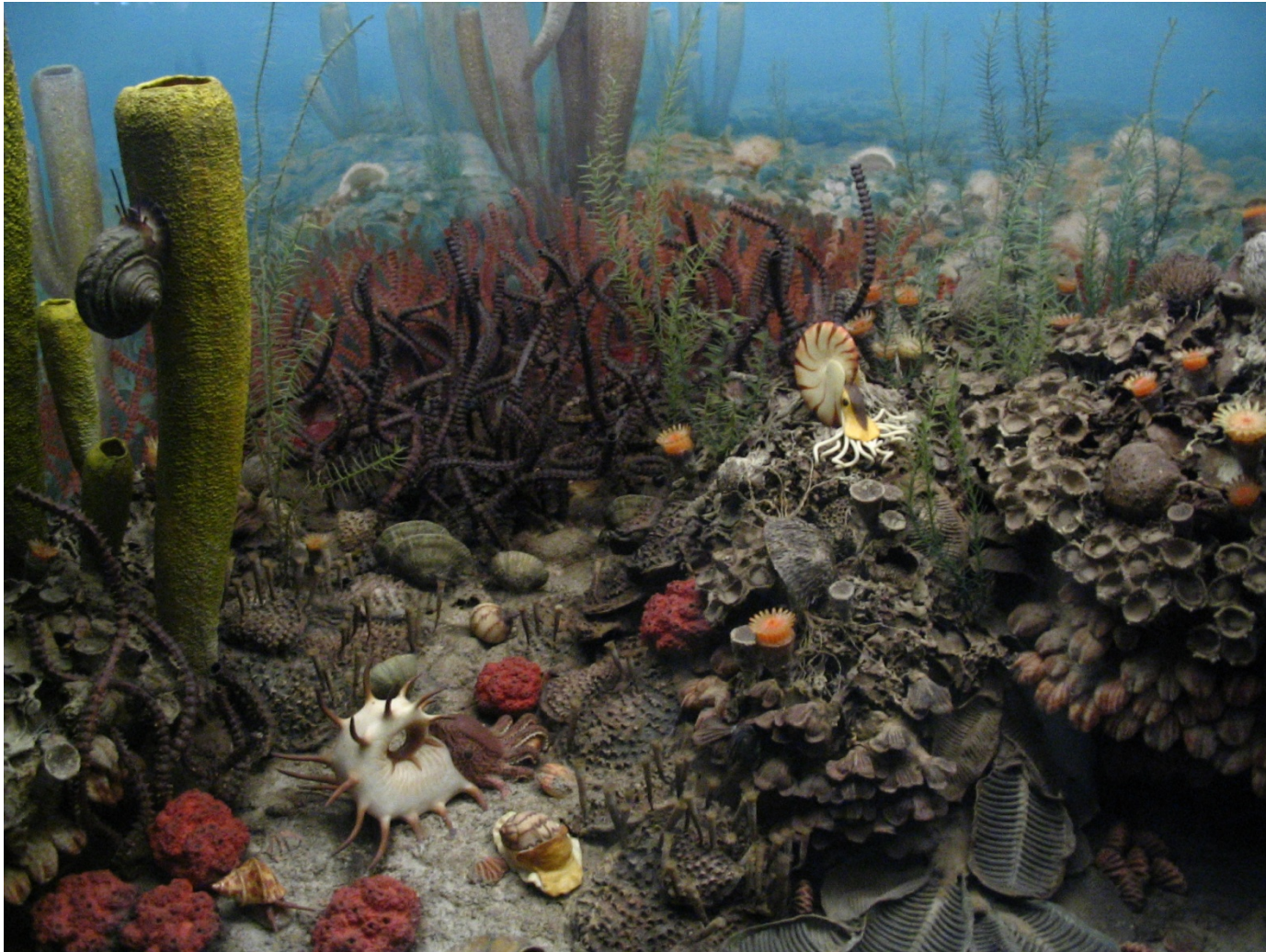
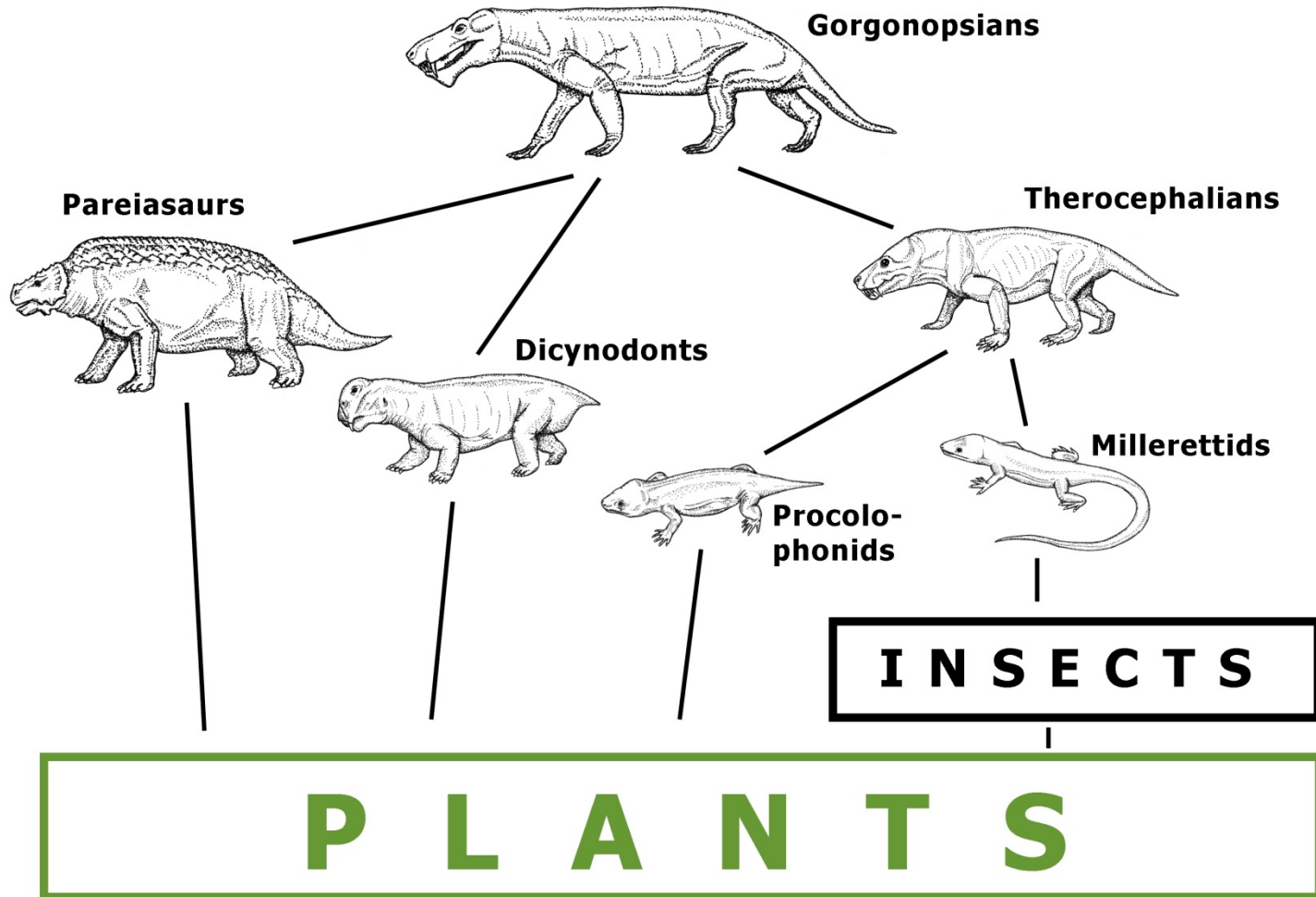

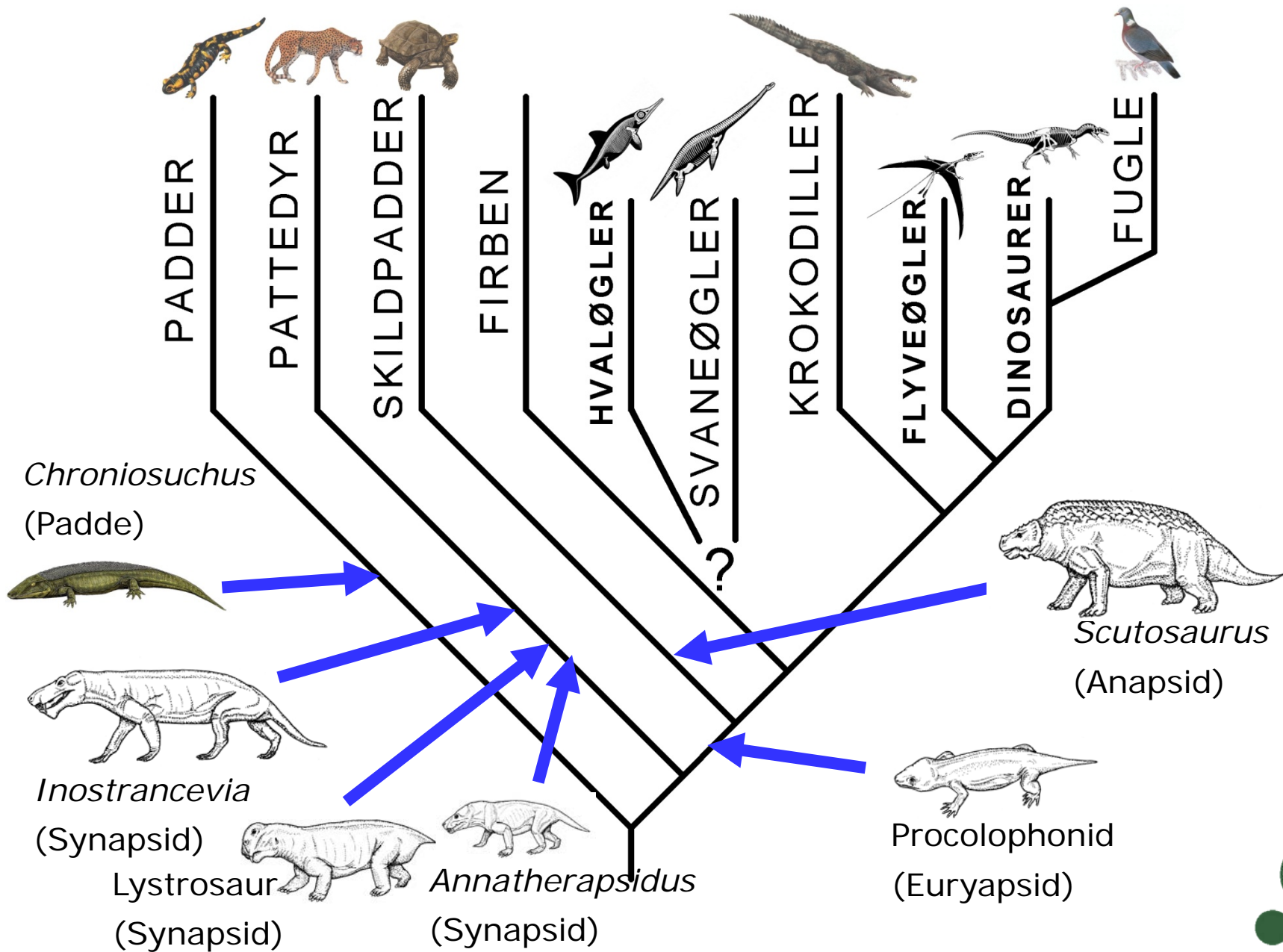
Foto: Bent Lindow

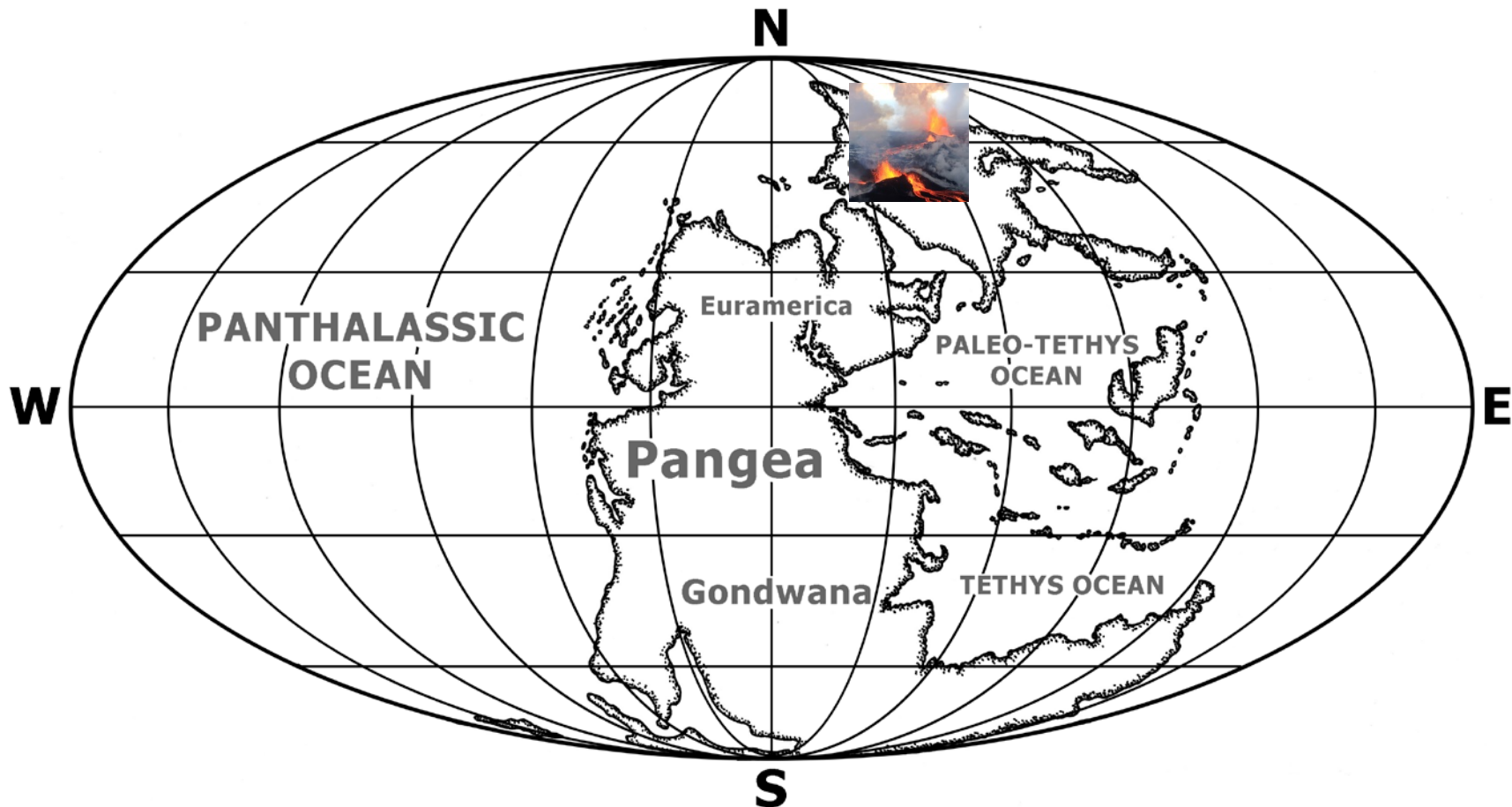
Komplekse fødekæder på landjorden

De Sibiriske Trapper (~251 mio. år)

De Sibiriske Trapper

Arealet svarer til:
Vest- og Mellemeuropa
+ Britiske øer + Italien
+ Iberiske halvø + Norden

600.000 år:

2-3 millioner km³ lava

3,9 millioner km²

400-3000 meter tykke lag

Tre udbrudsfaser:

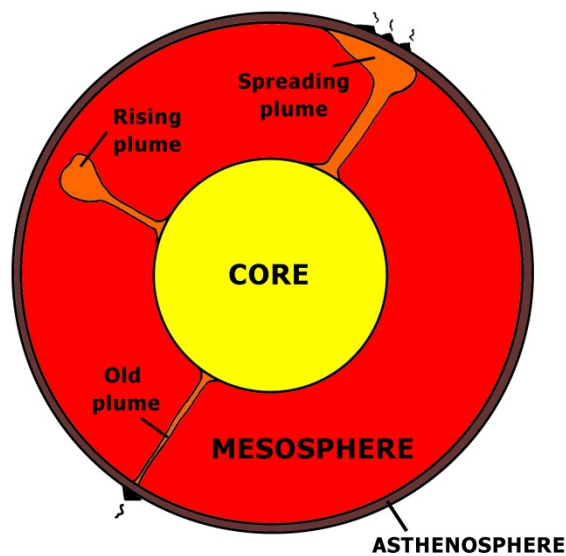
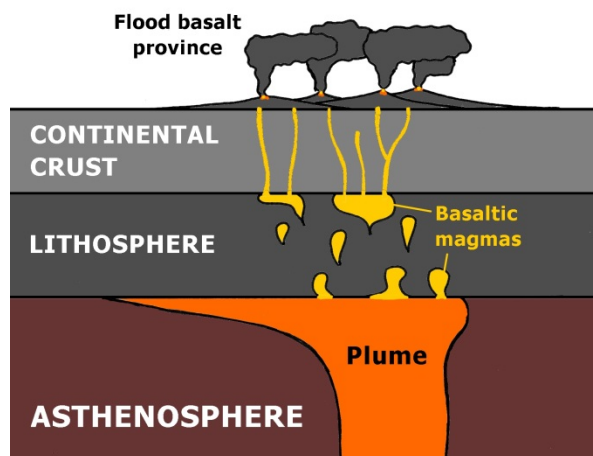
Gudchikinskaya-lavaer

Tidlige Norilsk-lavaer

Sene Norilsk-lavaer

Kappediapir under Nordsibirien

Kappediapiren:

1.600-1.650 °C

15% "genbrugt" oceanbund

Diapir når til 50 kilometers
dybde på 1-200.000 år

Gudchikinskaya-lavaer:

Dybde 50 km – 1-200.000 år

Afgasning af CO₂ og HCl

Siberiske Trapper: Gudchikinskaya-lava

Sobolev, S.V., Sobolev, A.V., Kuzmin, D.V., Krivolutskaya, N.A., Petrunin, A.G., Arndt, N.T., Radko, V.A. & Vasiliev, Y.R. (2011): Linking mantle plumes, large igneous provinces and environmental catastrophes. *Nature* **477**, pp 312-316

Første udbrudsphase varede mindre end 200.000 år

Af-gasning af CO₂ og HCl
(: pyroxenit-afledt smelte)

CO₂: 170 * 10¹² tons

HCl: 18 * 10¹² tons

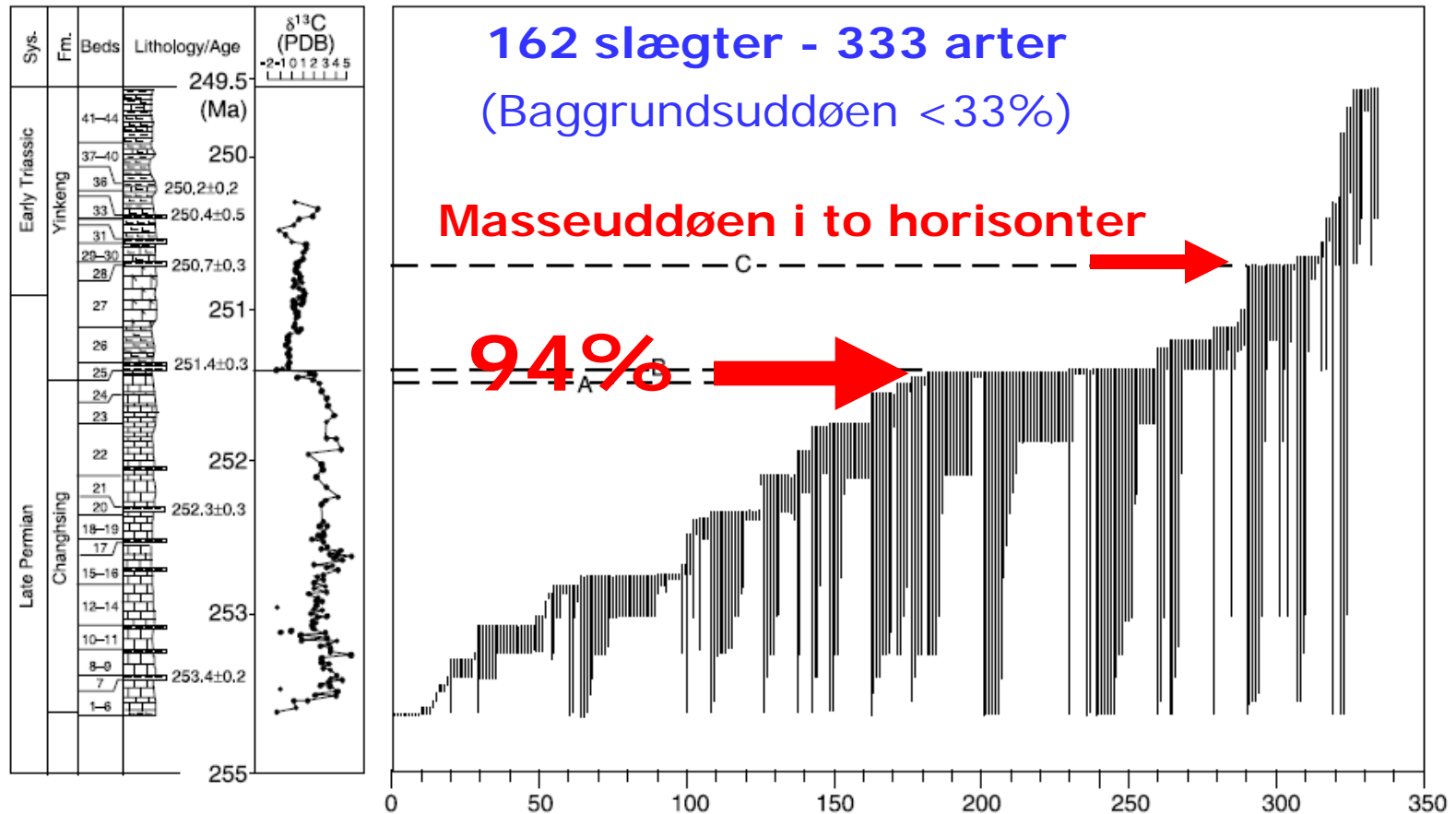
10¹² = billion (DK, UK)

10¹² = million millions (UK)

10¹² = trillion (USA)

Meishan-sektionen, Sydkina

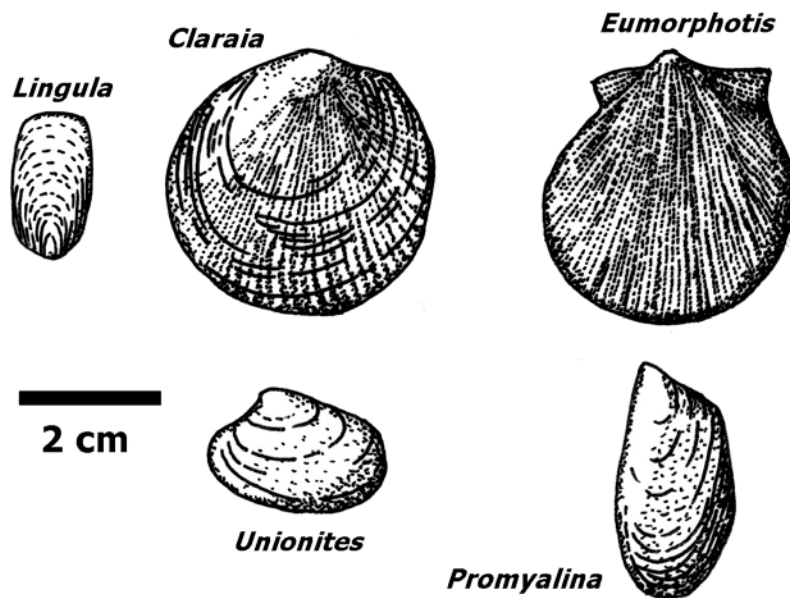

Jin, Y.G., Wang, Y., Wang, W. Shang, Q.H., Cao, C.Q. & Erwin, D.H. (2000): Pattern of Marine Mass Extinction Near the Permian-Triassic Boundary in South China. *Science* **289**, pp 432-436

Katastrofe-slægter med global udbredelse

Armfødder

Lingula sp.

Muslinger

Claraia sp.

Eumorphotis sp.

Unionites sp.

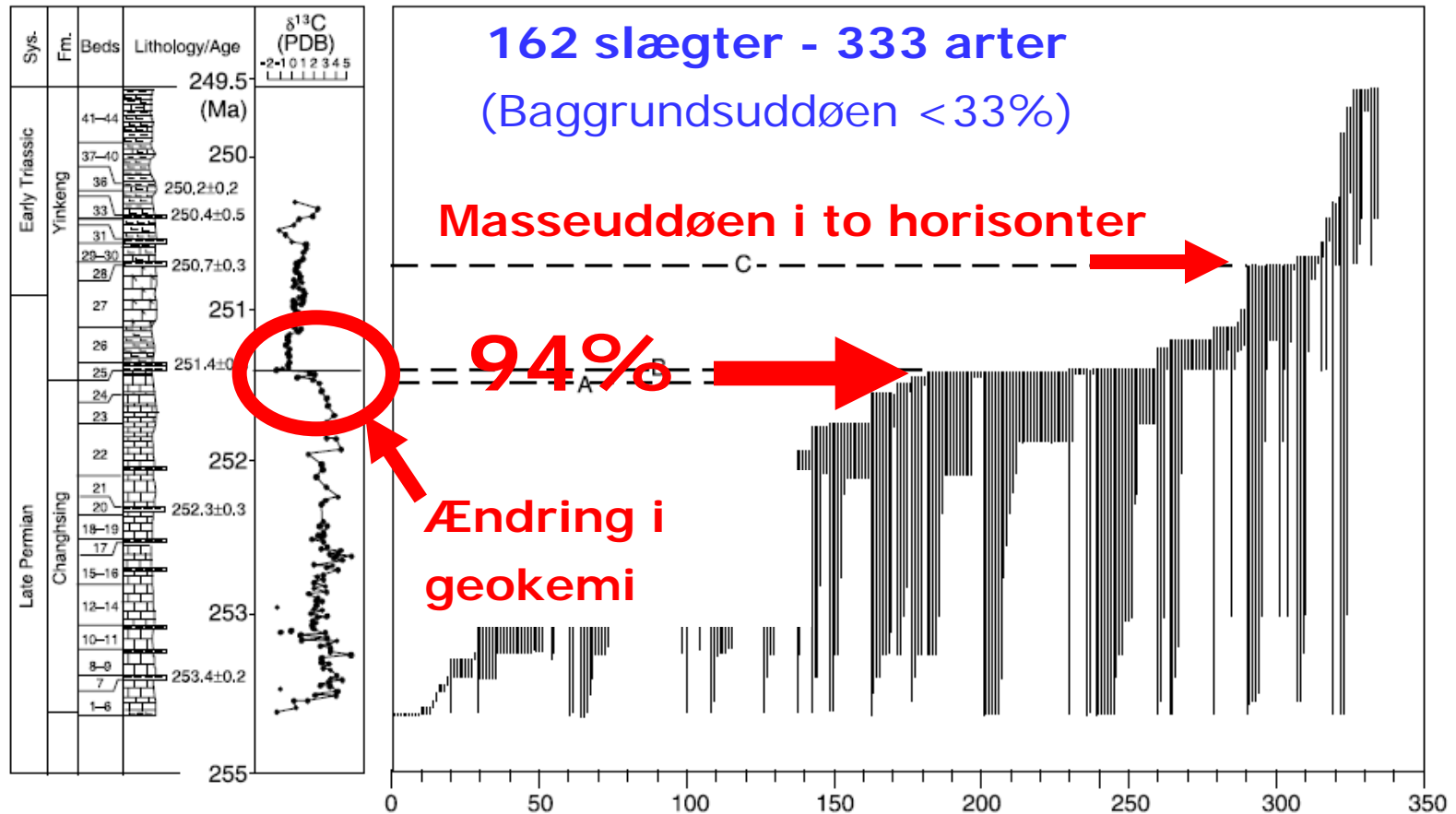
Promyalina sp.

(50 slægter hver af armfødder og muslinger overlever)

Benton, M. (2003): *When life nearly died. The greatest mass extinction of all times*. Thames & Hudson, London, 336 pp

Meishan-sektionen, Sydkina

Jin, Y.G., Wang, Y., Wang, W. Shang, Q.H., Cao, C.Q. & Erwin, D.H. (2000): Pattern of Marine Mass Extinction Near the Permian-Triassic Boundary in South China. *Science* **289**, pp 432-436

$\delta^{13}\text{C}$ -udsving: Kulstof-kilder

Isotop sammensætning på jorden: ^{12}C (98,9%) og ^{13}C (1,1%)

Planteplankton foretrækker ^{12}C fremfor ^{13}C => $\delta^{13}\text{C} \sim -26 \text{ ‰}$

Fald i $\delta^{13}\text{C}$ = Fald i den marine produktivitet

Fald i $\delta^{13}\text{C}$ = Yderligere ^{12}C tilføjes havene

Perm/Trias $\delta^{13}\text{C}$ -fald: ~ -4 to -6 ppm

Udryddelse af al biomasse: Representerer kun 20%

CO_2 fra Gudchikinskaya lava redegør for hele udsvinget

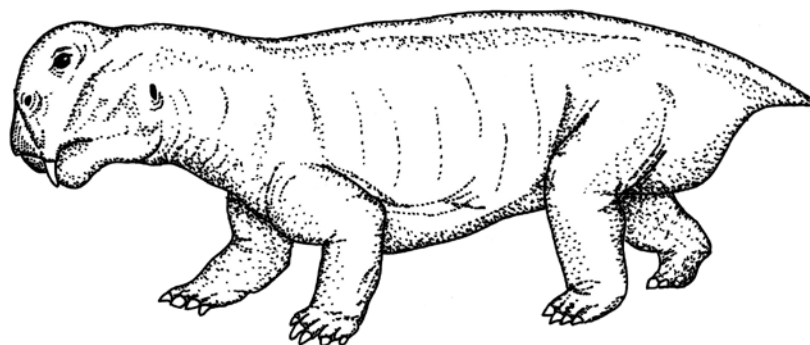
Benton, M.J. & Twitchett, R.J. (2003): How to kill (almost) all life: the end-Permian extinction event. *TRENDS in Ecology and Evolution* **18** (7), pp 358-365

Sobolev, S.V., Sobolev, A.V., Kuzmin, D.V., Krivolutskaya, N.A., Petrunin, A.G., Arndt, N.T., Radko, V.A. & Vasiliev, Y.R. (2011): Linking mantle plumes, large igneous provinces and environmental catastrophes. *Nature* **477**, pp 312-316

DEN globale katastrofeslægt

Lystrosaurus

(Synapsid)

1 meter lang

90 kilo tung

Planteæder

Op til 95% af mangfoldighed

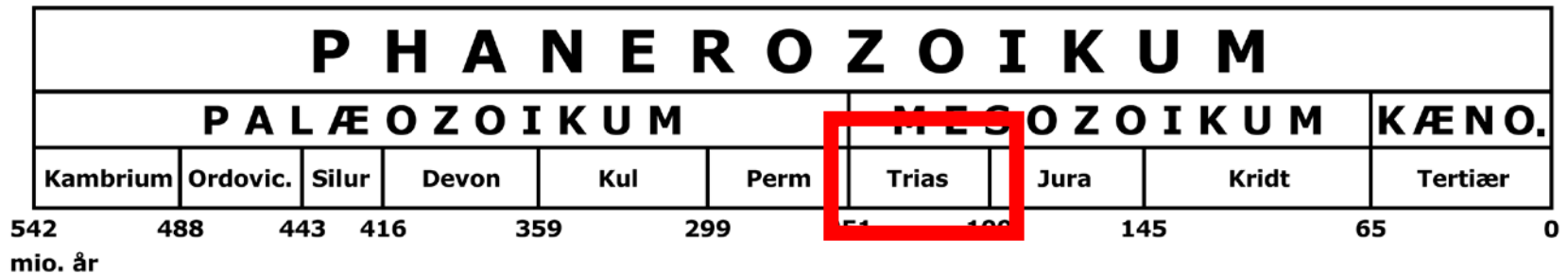
Ingen rovdyr?

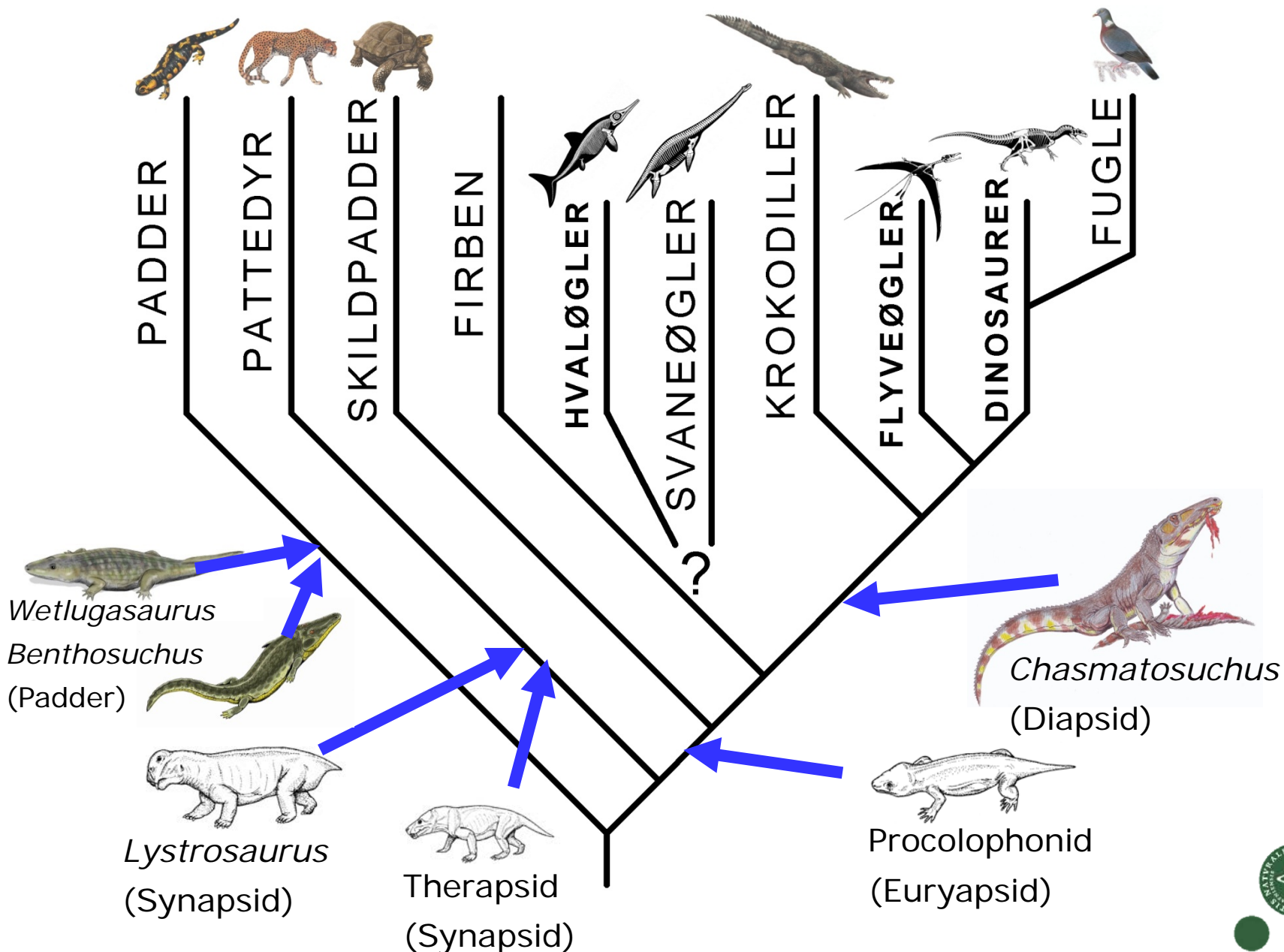
Held?

Benton, M. (2003): *When life nearly died. The greatest mass extinction of all times*. Thames & Hudson, London, 336 pp

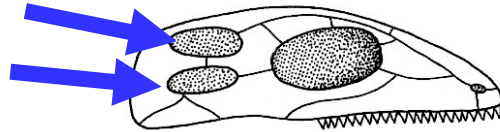
Trias (251-201 millioner år)

Trias-archosaurer

Diapsid kranie

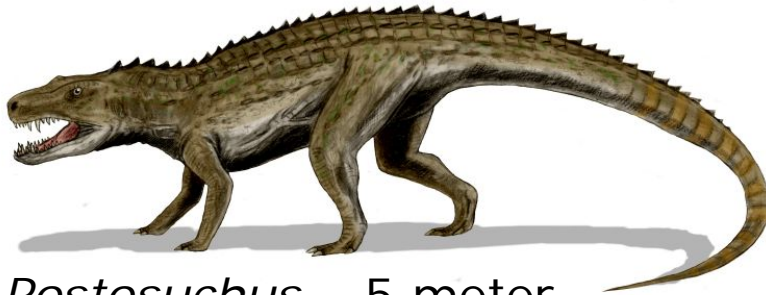

Pterosaurer

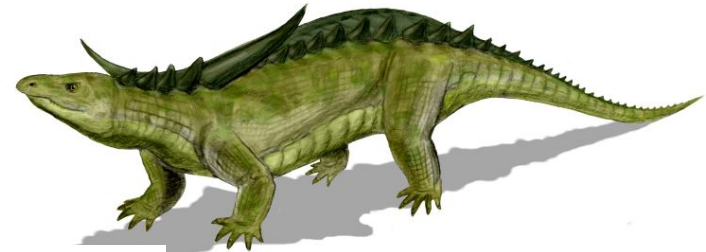
Preondactylus
– 45 cm vingefang

Rauisuchier

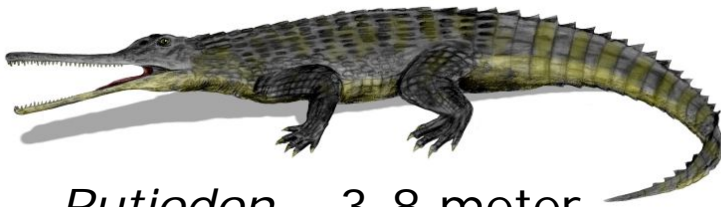
Postosuchus – 5 meter

Aetosaurer

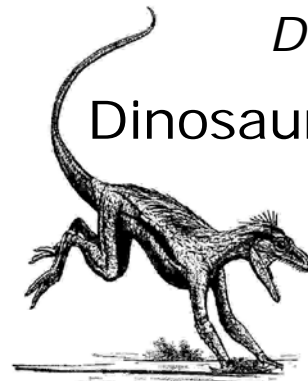
Desmotosuchus – 5 meter

Phytosaurer

Rutiodon – 3-8 meter

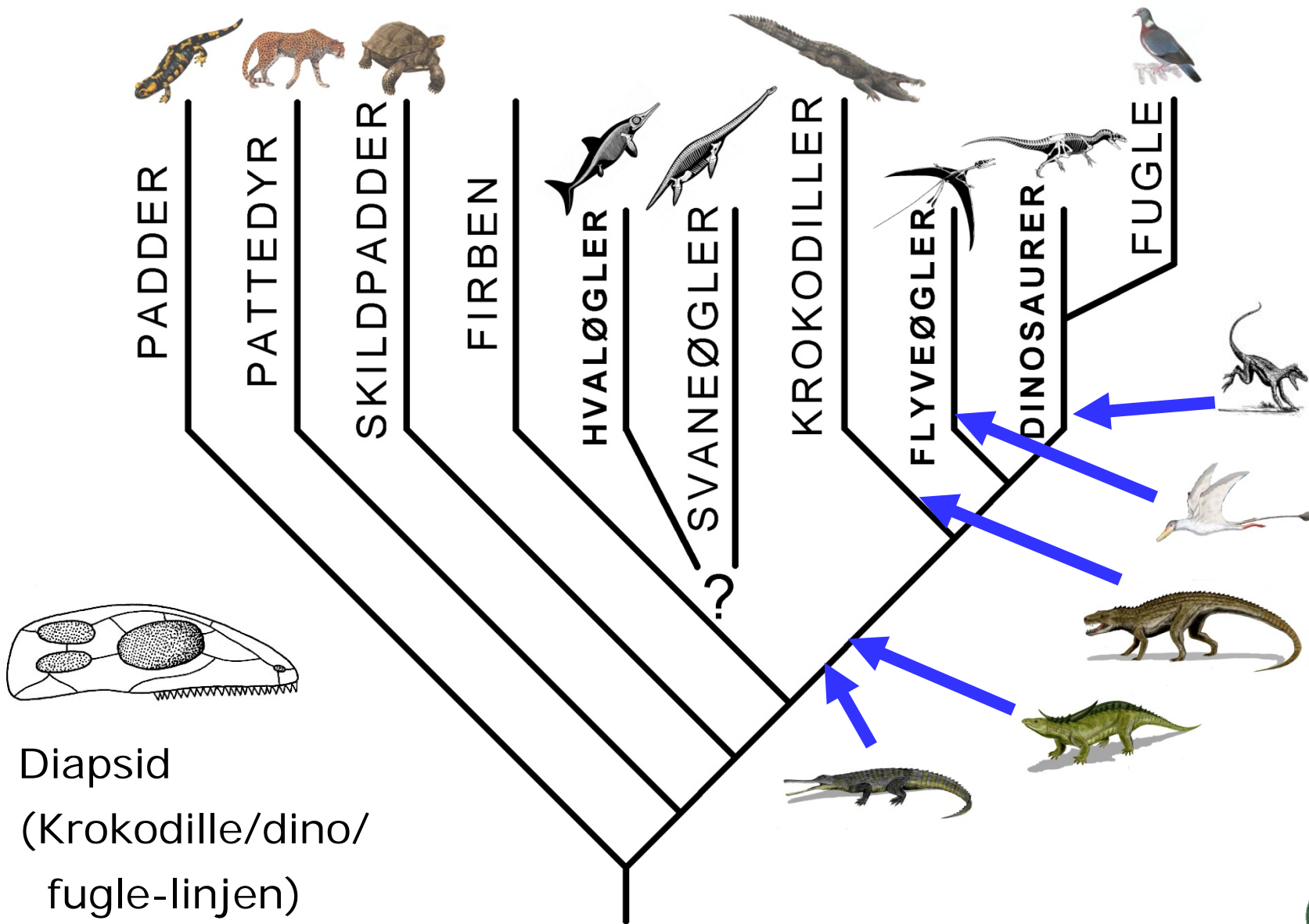
Dinosauromorfer

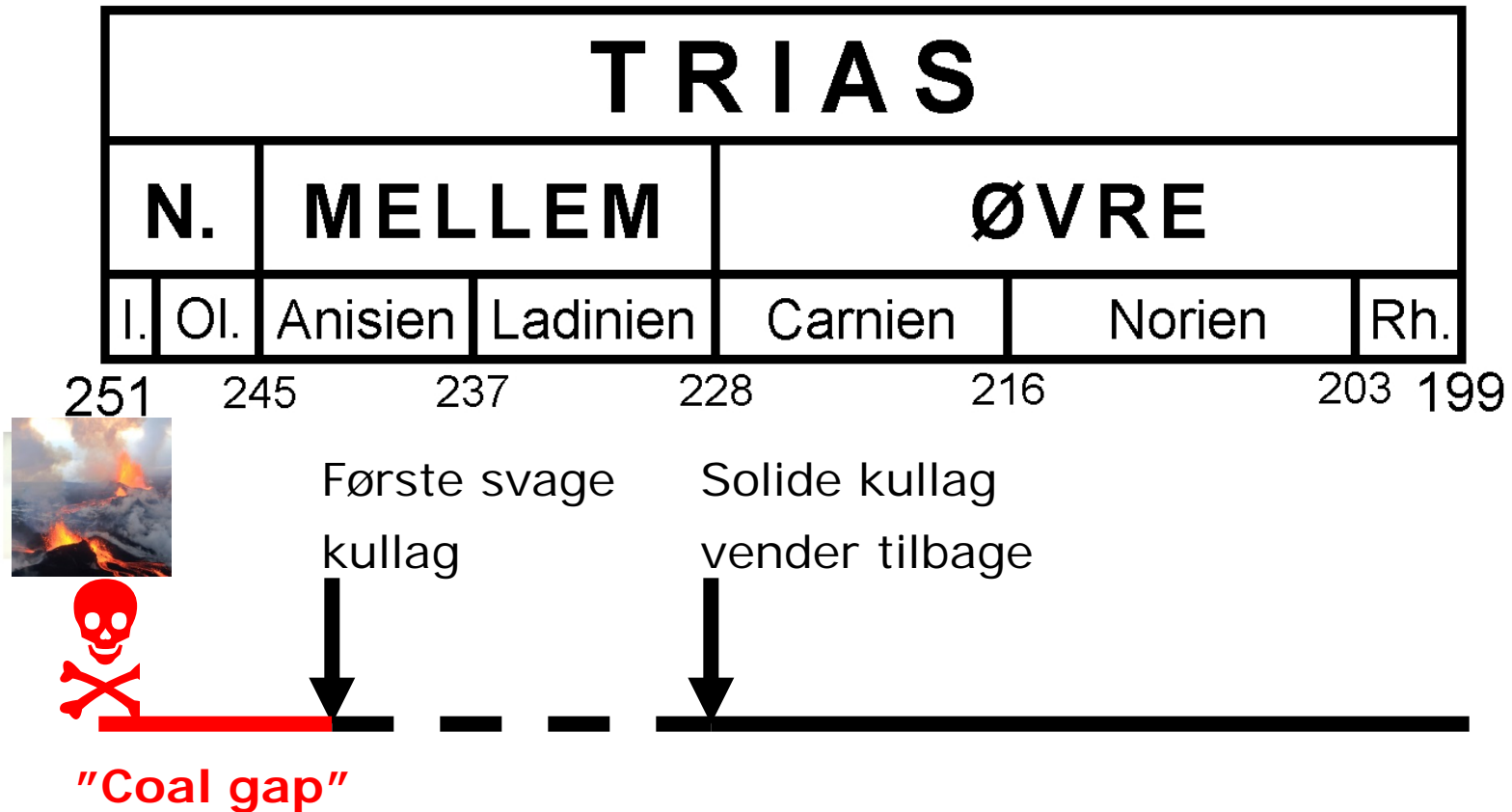
Marasuchus – ½ meter

Rekonstruktioner: Nobu Tamura, Wikimedia

"Hullet i kullet" – ingen skove i 7 mio. år

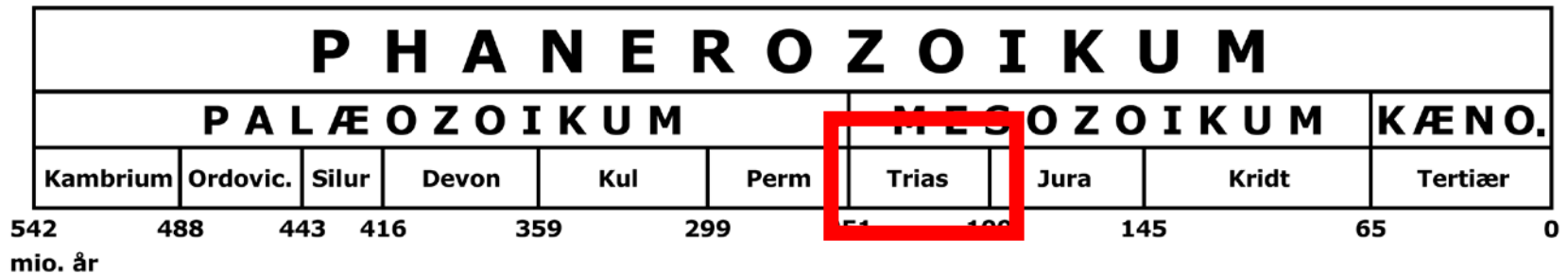
Retallack, G.J. (1999): Postapocalyptic greenhouse paleoclimate revealed by earliest Triassic paleosols in the Sydney Basin, Australia. *Geological Society America Bulletin* **111**, pp 52-70

Looy, C.V., Twitchett, R.J., Dilcher, D.L., Van Konijnenburg-Van Cittert, J.H.A. & Visscher, H. (2001): Life in the end-Permian dead zone. *Proceedings National Academy of Sciences U.S.A.* **98**, pp 7879-7883

Trias (251-201 millioner år)

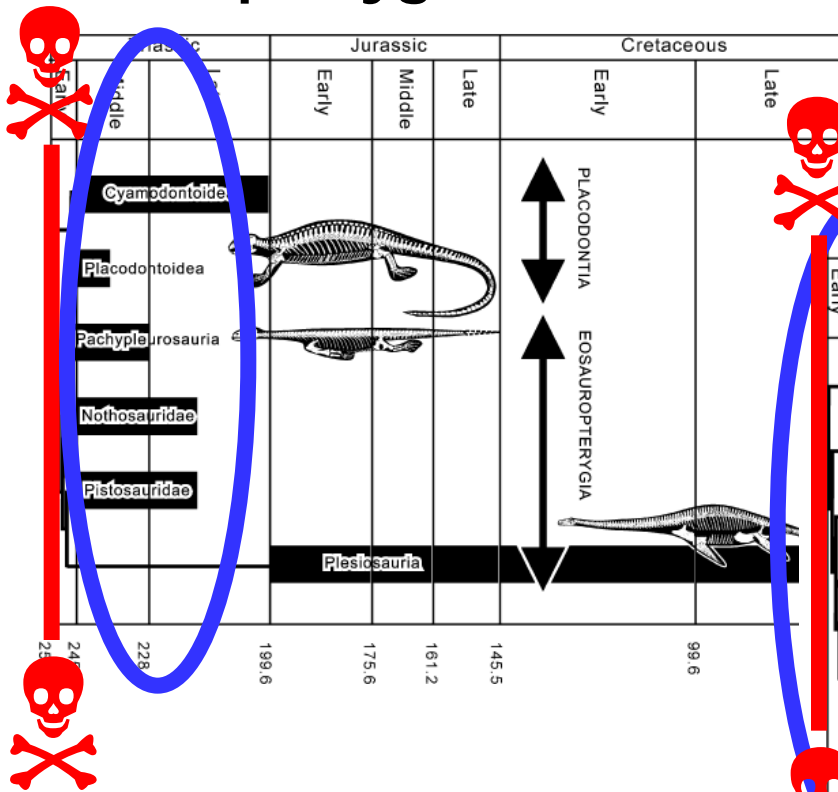

Tidligste Trias: Landdyr tilbage til havet

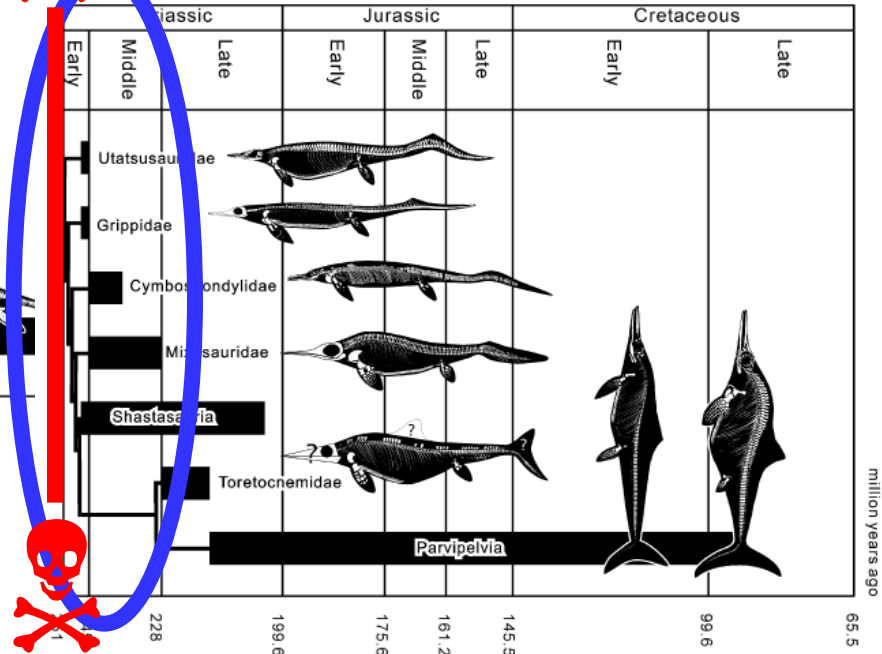
Fortid → Nutid

Sauropterygia

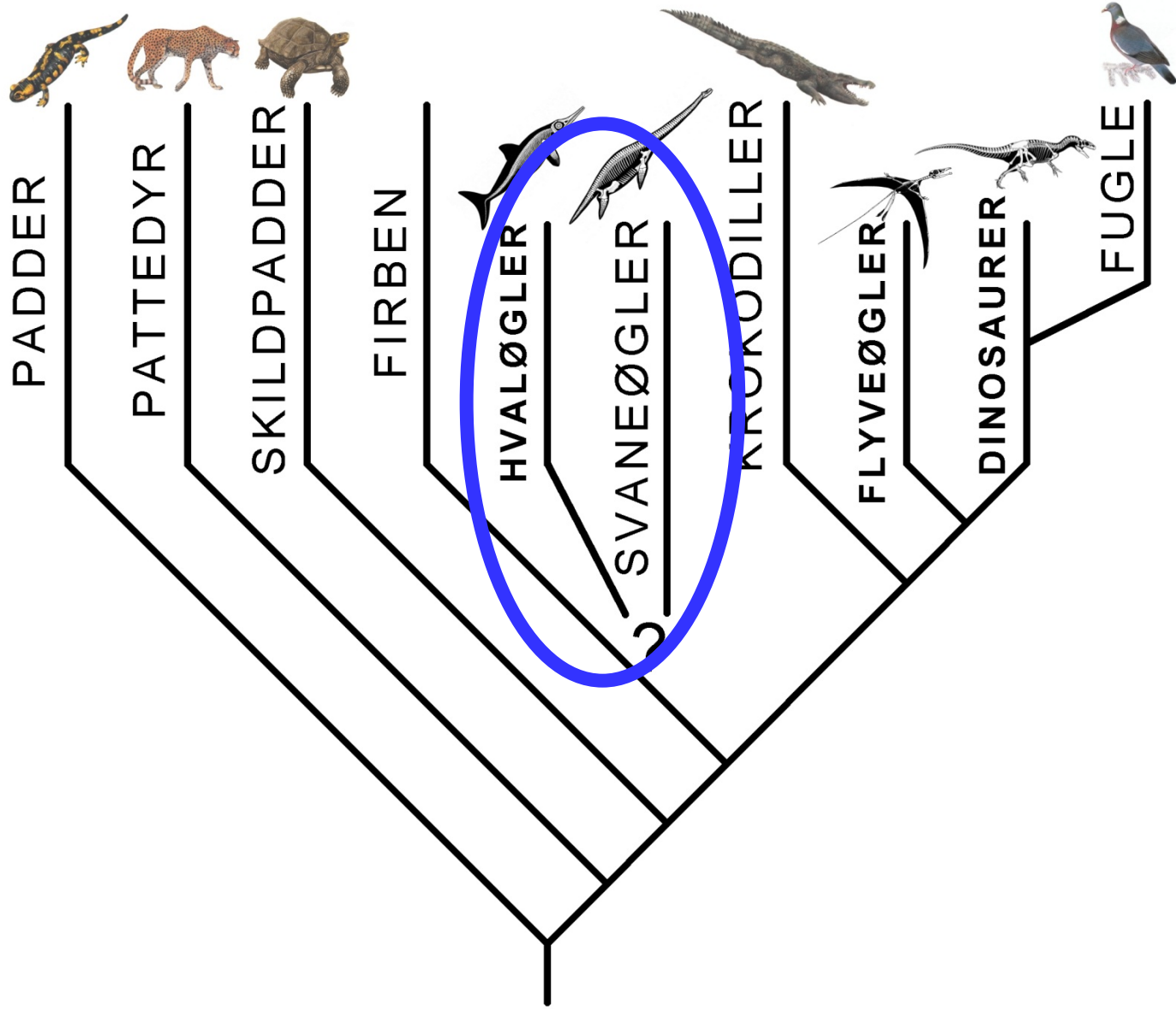
Ingen firbenede landdyr vendte tilbage til havet før Tidlig Trias!

Ichthyopterygia (Hvaløgler)

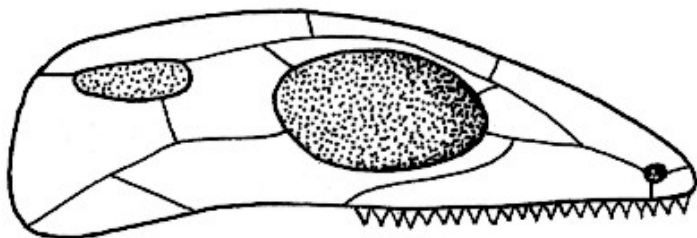

Motani (2009): The Evolution of Marine Reptiles. *Evolution: Education and Outreach* 2, pp 224-235

Trias (251-201 mio. år)

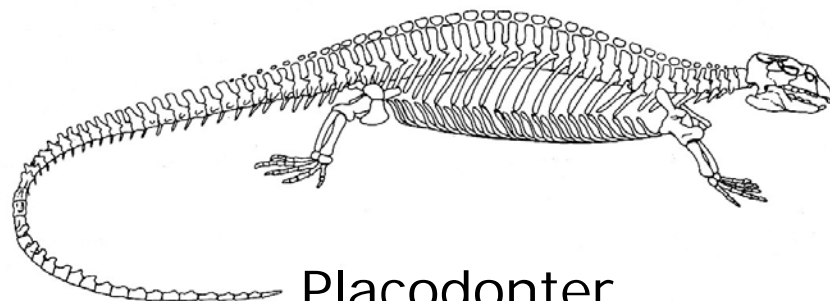
EURYAPSIDER

Hvaløgler (Ichthyopterygia)

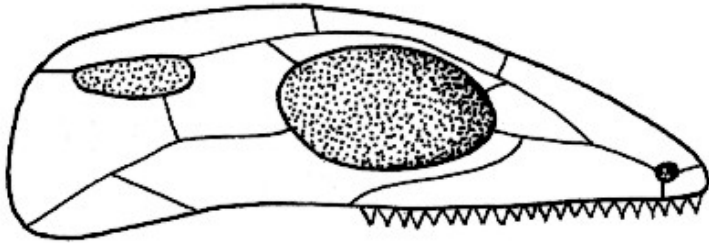

Nothosaurer

Placodonter

Hvaløgler (245 - 90 mio. år)

Ichthyopterygia

Euryapsid kranie

Kødædere

Fire luffer

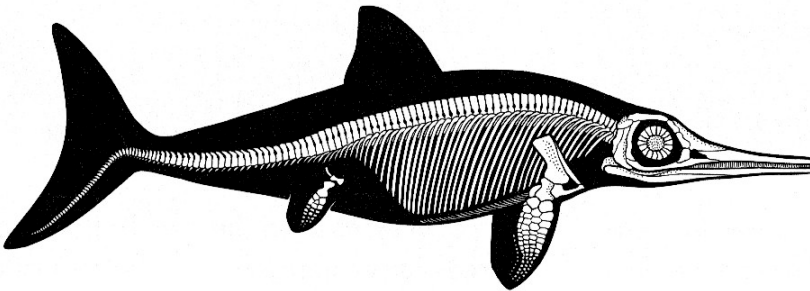
Rygfinne

Lodret halefinne

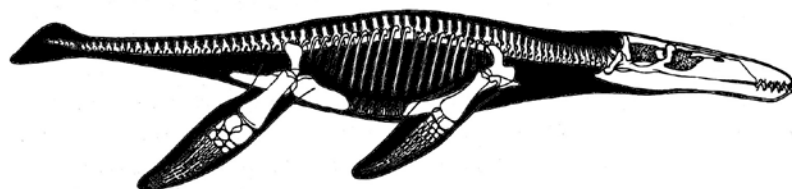
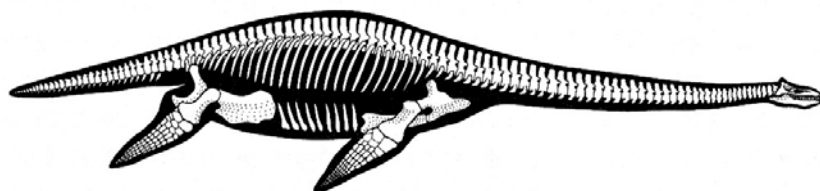
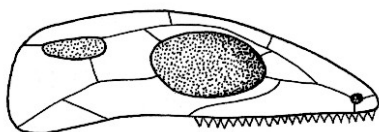
Fødte fuldbårne unger

Normalt 2-5 meter lange

Shonisaurus: 20 meter

Svaneøgler (199 - 66 mio. år)

Plesiosauria

Euryapsid kranie

Kødædere

Fire luffer

Fødte fuldbårne unger

Program

Uddøen og masseuddøen

Fra katastrofisme til masseuddøen

Perm/Trias

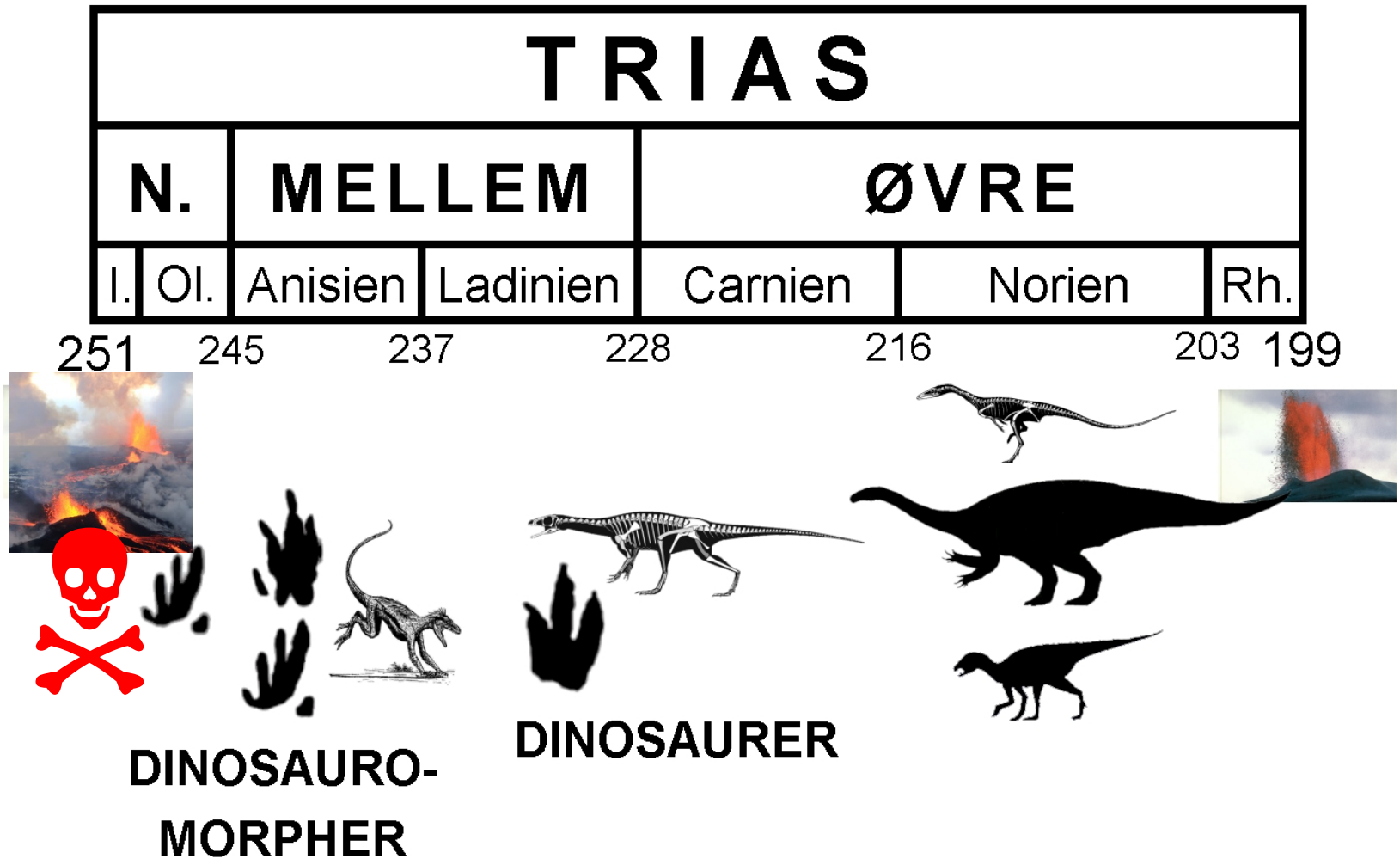
Trias/Jura

Kridt/Palæogen

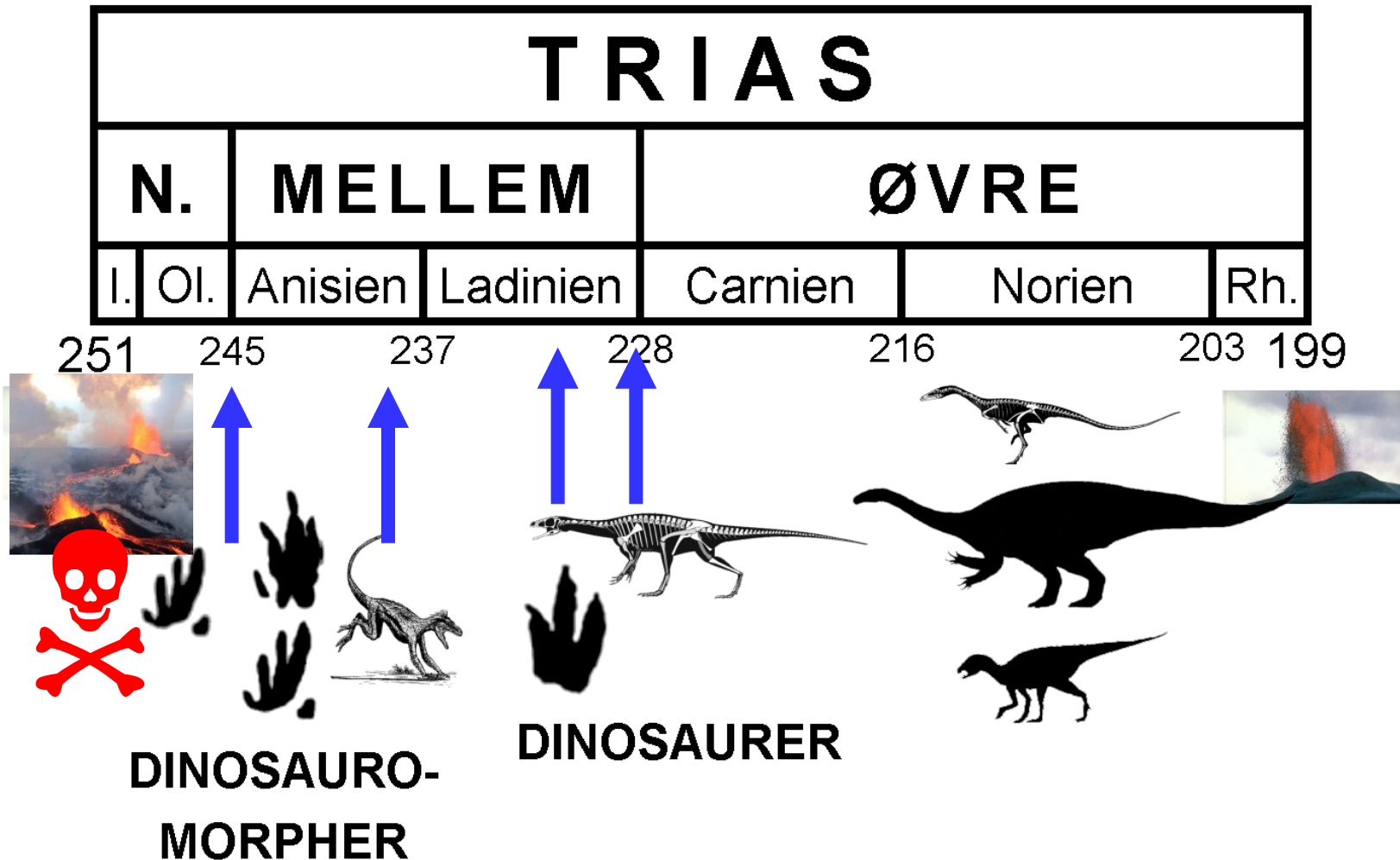
Pause(r) indlægges undervejs

Dinosaurerne i Trias (251 – 201 mio. år)

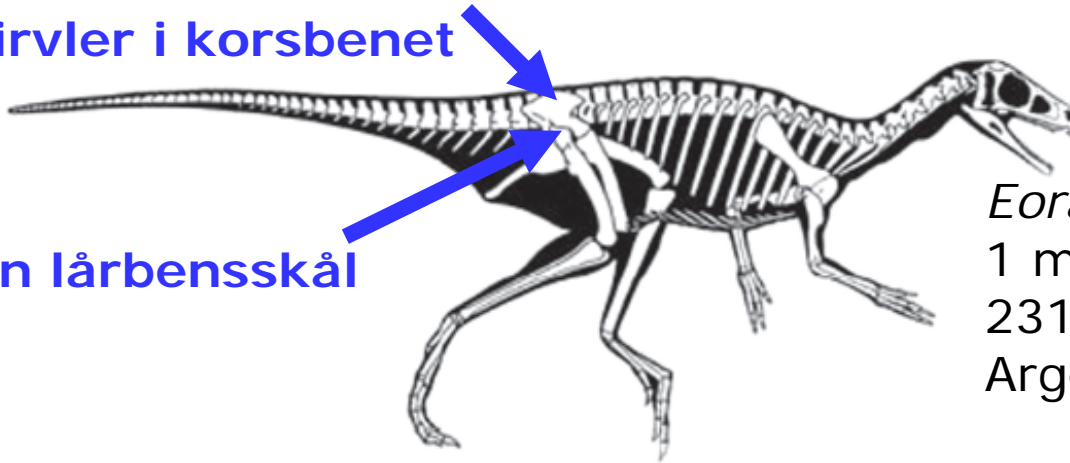
Dinosaurerne i Trias (251 – 201 mio. år)

Dinosaurernes kendetegn

Tre (3) sammenvoksede
hvirvler i korsbenet

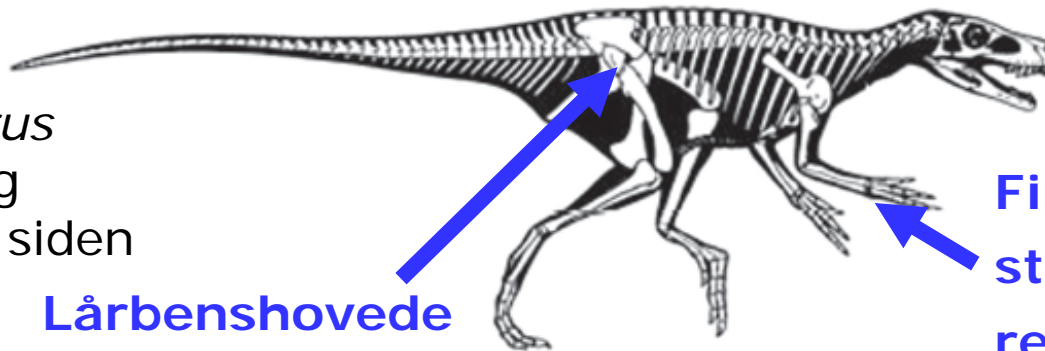
Åben lårbensskål

Eoraptor
1 meter lang
231 mio. år siden
Argentina

Herrerasaurus
3 meter lang
231 mio. år siden
Argentina

Lårbenshovede
vender indad

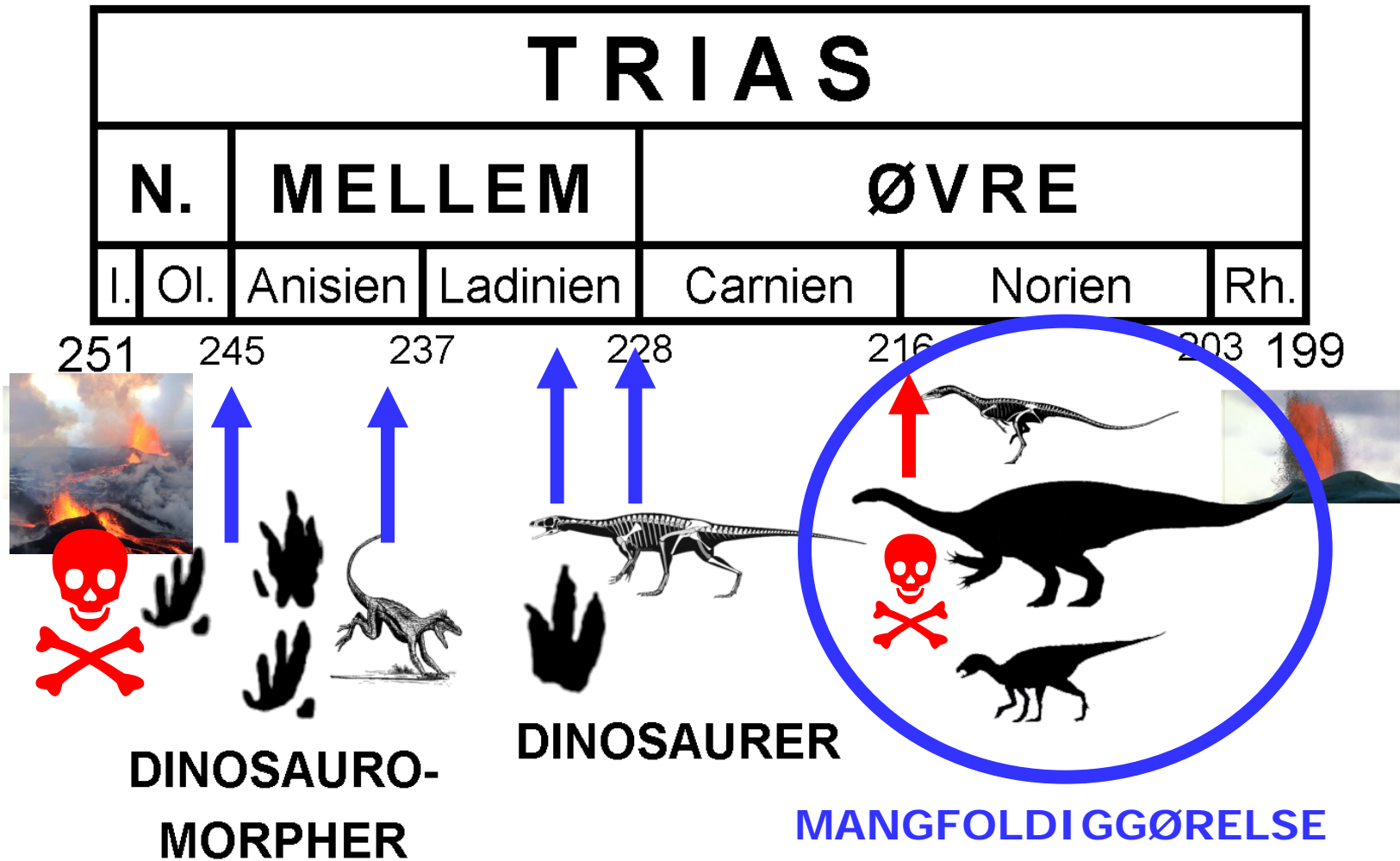

Finger IV og V
stærkt
reducerede

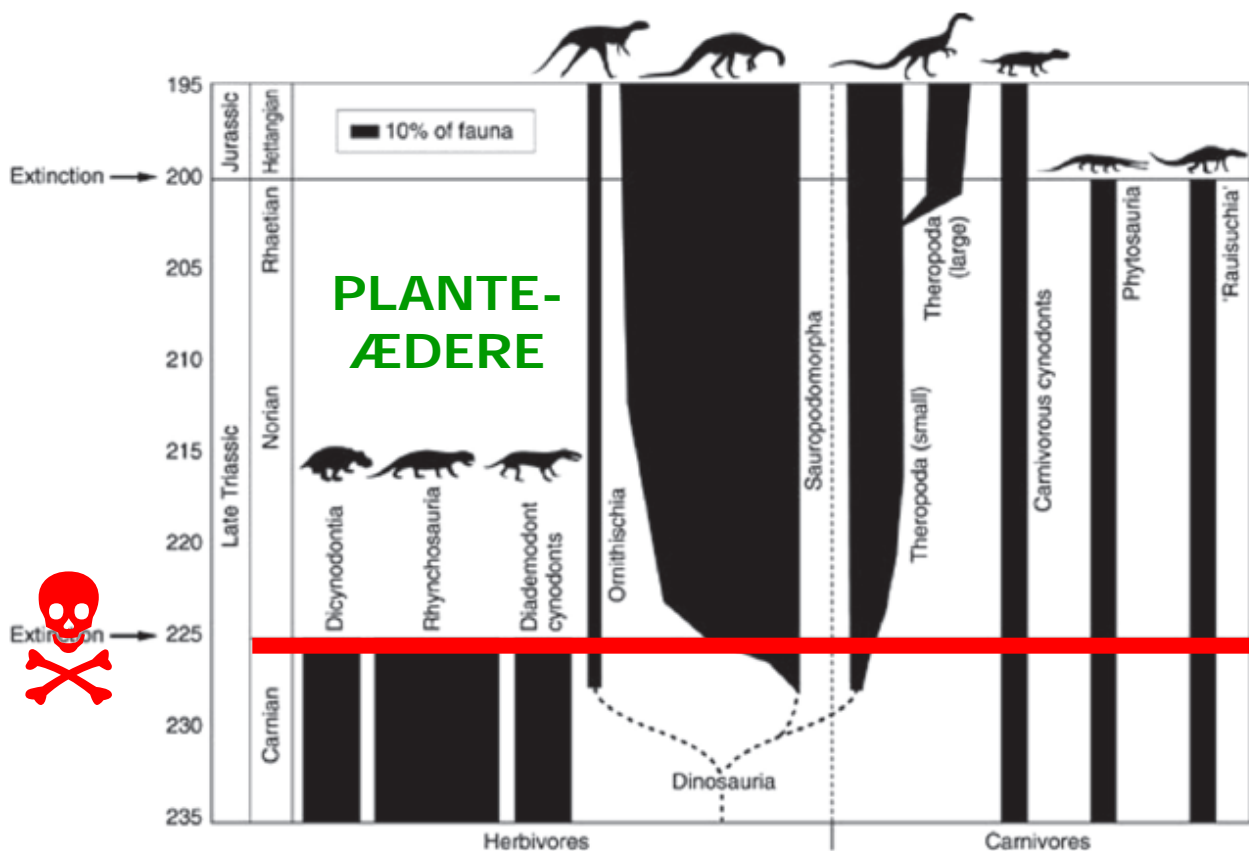
Benton (2006): The Origin of the Dinosaurs, pp 11-19 In: *III Jornadas Internacionales sobre Paleontología de Dinosaurios y su Entorno*. Salas de los Infantes, Burgos

Dinosaurerne i Trias (251 – 201 mio. år)

Ekspansion ind i tomt "økologisk rum"

Benton (2006): The Origin of the Dinosaurs, pp 11-19 In: *III Jornadas Internacionales sobre Paleontología de Dinosaurios y su Entorno*. Salas de los Infantes, Burgos

Central-Atlantiske MagmaProvins (CAMP)

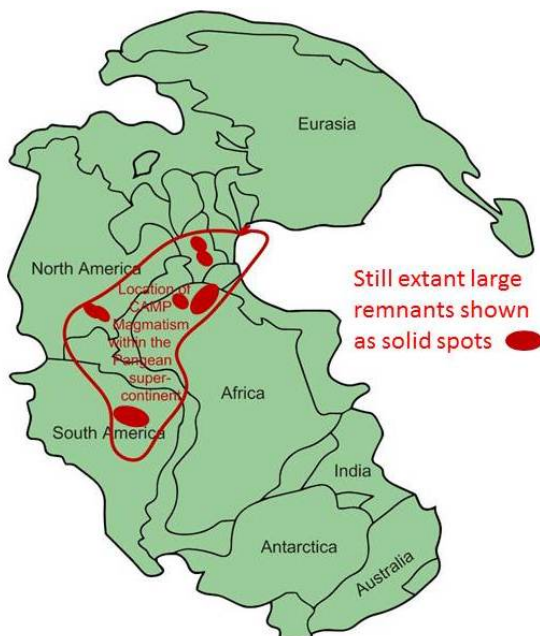

201 millioner år siden

600.000 år:

11 millioner km²

2-3 millioner km³ lava

50 %

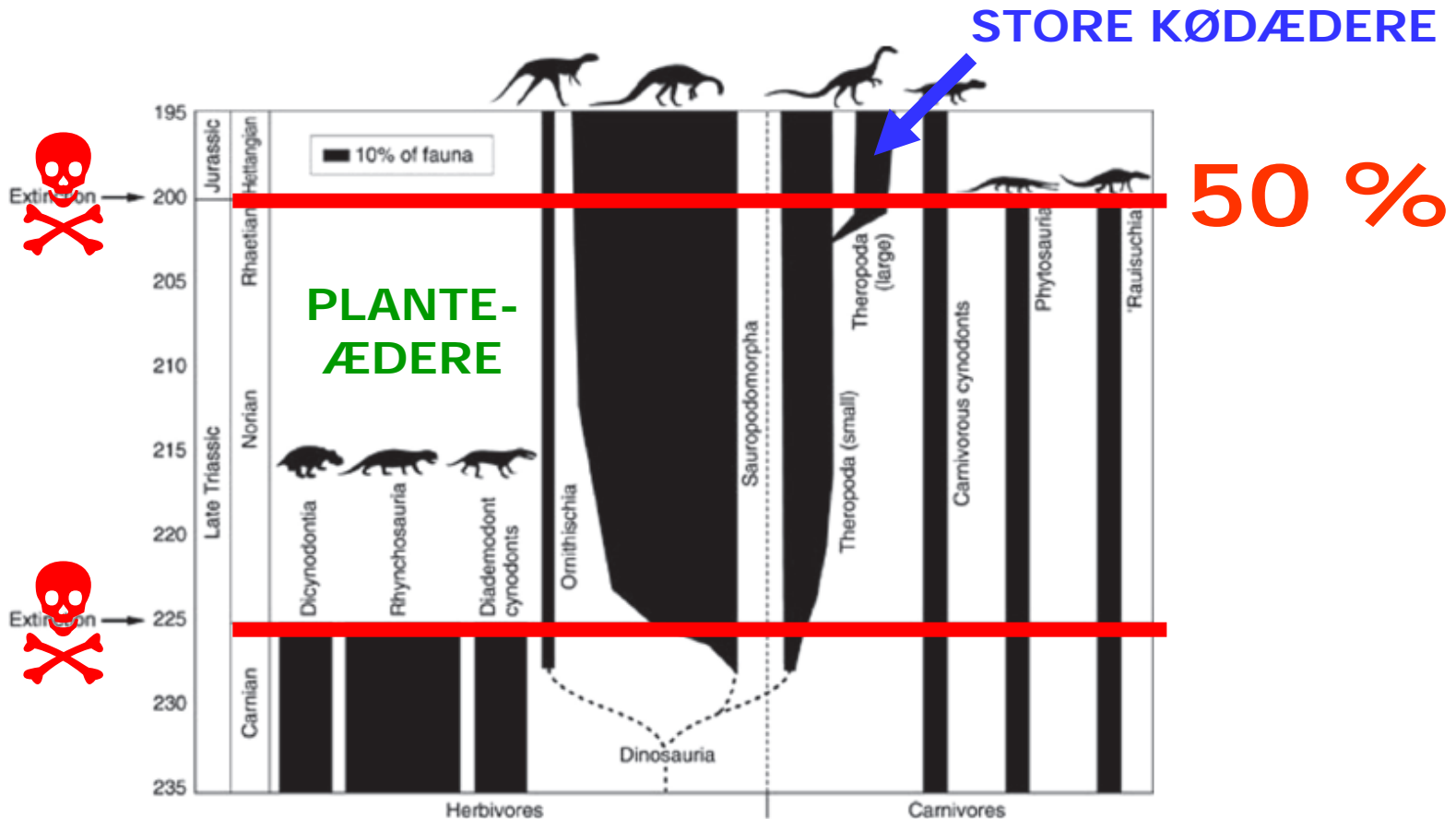
af Jordens arter uddør

Kort: Williamborg, Wikimedia

Ekspansion ind i tomt "økologisk rum"

Benton (2006): The Origin of the Dinosaurs, pp 11-19 In: *III Jornadas Internacionales sobre Paleontología de Dinosaurios y su Entorno*. Salas de los Infantes, Burgos

Program

Uddøen og masseuddøen

Fra katastrofisme til masseuddøen

Perm/Trias

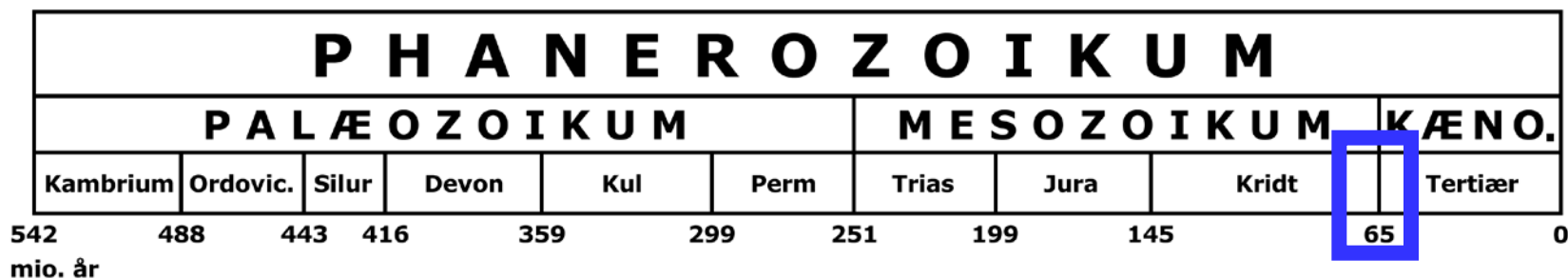
Trias/Jura

Kridt/Palæogen

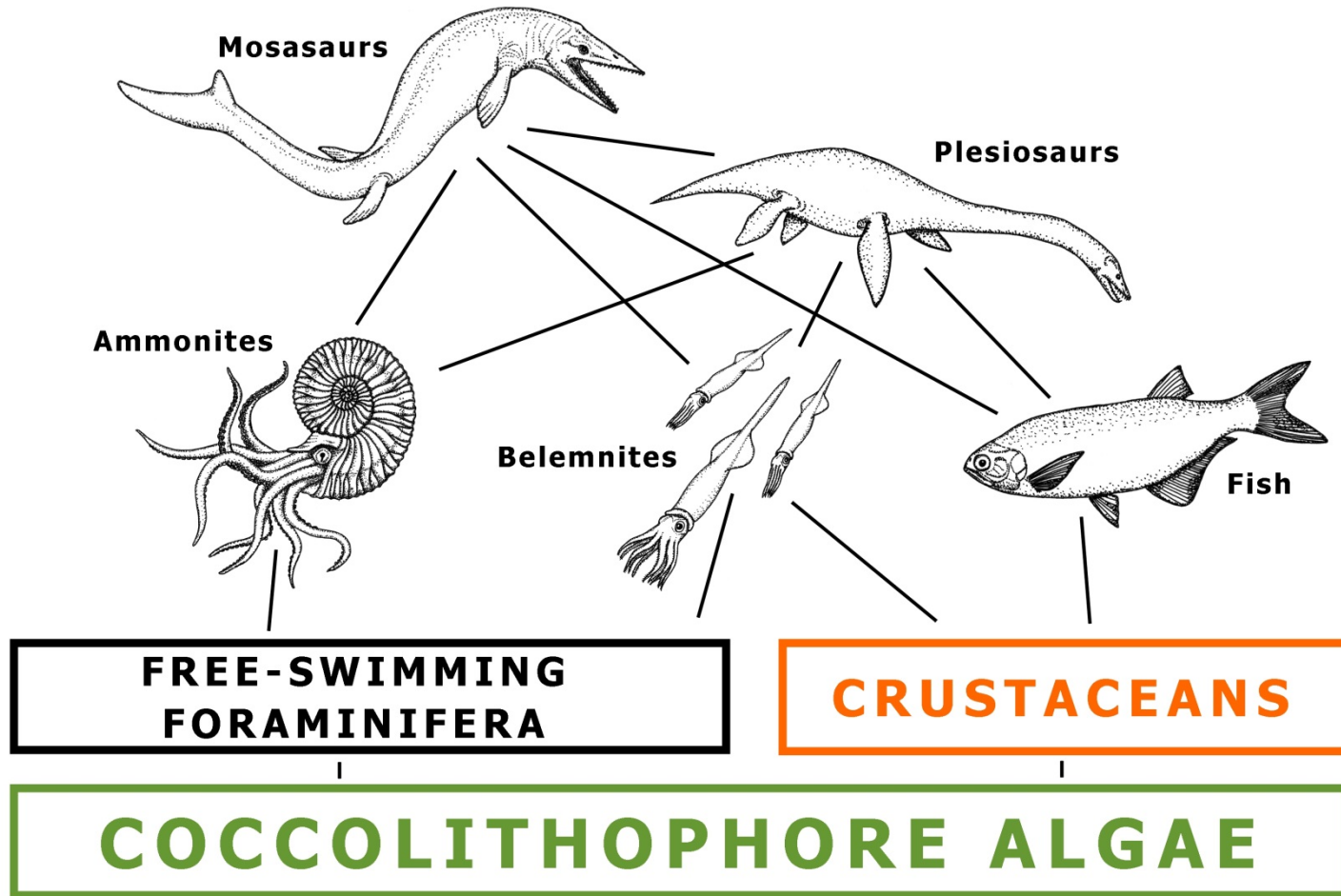
Pause(r) indlægges undervejs

Kridt og Palæogen (66 millioner år)

Fødekæde i havet

Ekstra-terrestrisk nedslag

Komet eller asteroide

10–15 km i diameter

20 – 70 km/s

100 millioner megatons (10^6) TNT

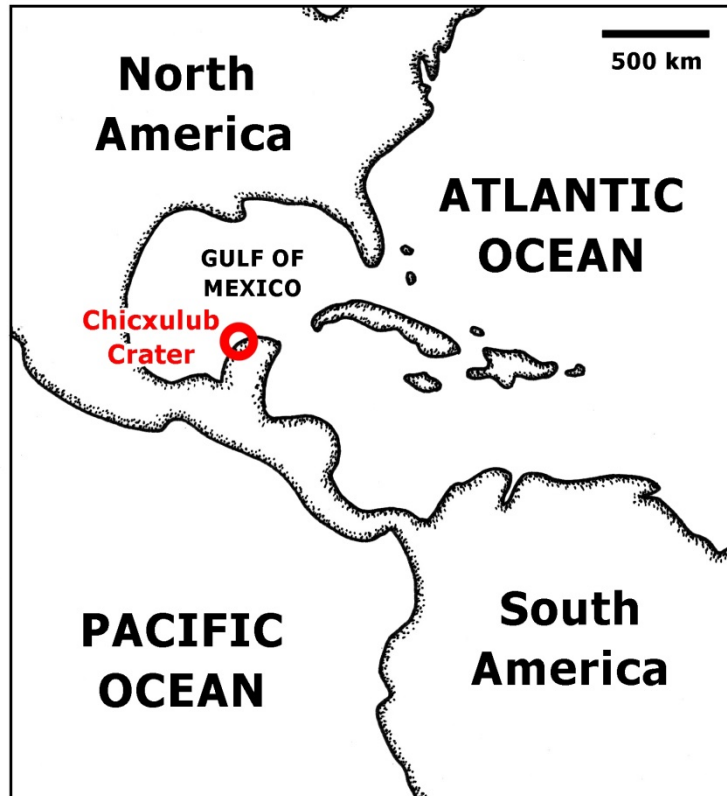
=> **Støv og aske skygger for Solen**

Alvarez, L.W., Alvarez, W., Asaro, F. & Michel, H.V. (1980): Extraterrestrial cause for the Cretaceous-Tertiary boundary extinction. *Science* **208**, pp 1095-1108

Alvarez, L.W. (1983): Experimental evidence that an asteroid impact led to the extinction of many species 65 million years ago. *Proceedings of the National Academy of Sciences* **80**, pp 627-642

Chicxulub-krateret

170 km bredt krater

15–20 kilometer dybt

65,5 mio. år gammelt

Verdensomspændende
Iridium-anomali

Chokkvarts & nedslagsbreccie

Hildebrand, A.R., Penfield, G.T., Kring, D.A., Pilkington, M., Zanoquera, A.C., Jacobsen, S.B. & Boynton, W.V. (1991): Chicxulub Crater; a possible Cretaceous/Tertiary boundary impact crater on the Yucatan Peninsula, Mexico. *Geology* **19**, pp 867-871

Deccan-vulkanfelterne i Indien

68-60 millioner år siden

Hovedudbrud: 30.000 år

Enkelte lag:

- Op til 150 meter tykke
- 160 km udstrækning
- 3000 km³ lava

Producerede SO₂ [og Ir]

Chenet, A.-L., Fluteau, F., Courtillot, V., Gérard, M. & Subbarao, K.V. (2008): Determination of rapid Deccan eruptions across the Cretaceous-Tertiary boundary using paleomagnetic secular variation: Results from a 1200-meter thick section in the Mahabaleshwar escarpment. *Journal of Geophysical Research* **113** B04101, doi: 10.1029/2006JB004635

Fødekæder – økologisk selektivitet

Sollys-baserede fødekæde (planter og alger)

Detritus-baserede fødekæde

Sheehan, P.M. & Hansen, T.H. (1986): Detritus feeding as a buffer to extinction at the end of the Cretaceous. *Geology* **14**, pp 868-870

Gallagher, W.B. (1991): Selective extinction and survival across the Cretaceous/Tertiary boundary in the northern Atlantic coastal plain. *Geology* **19**, s. 967-970

Rhodes, M.C. & Thayer, C.W. (1991): Mass extinctions: ecological selectivity and primary production. *Geology* **19**, s. 877-880

Retallack, G.J. (2004): End-Cretaceous Acid rain as a Selective Extinction Mechanism between Birds and Dinosaurs, s. 35-64 i: Currie, P.J., Koppelhus, E.B., Shugar, M.A. & Wright, J.L. (eds.): *Feathered Dragons. Studies on the Transition from Dinosaurs to Birds*. Indiana University Press, Bloomington, Indiana.

Masseuddøen til vands og til lands

SO₂-gasser:

Global nedkøling og syrerregn

Forsuring af øvre vandsøjle

☠ Kalkskallede organismer

☠ "Barnekammeret"

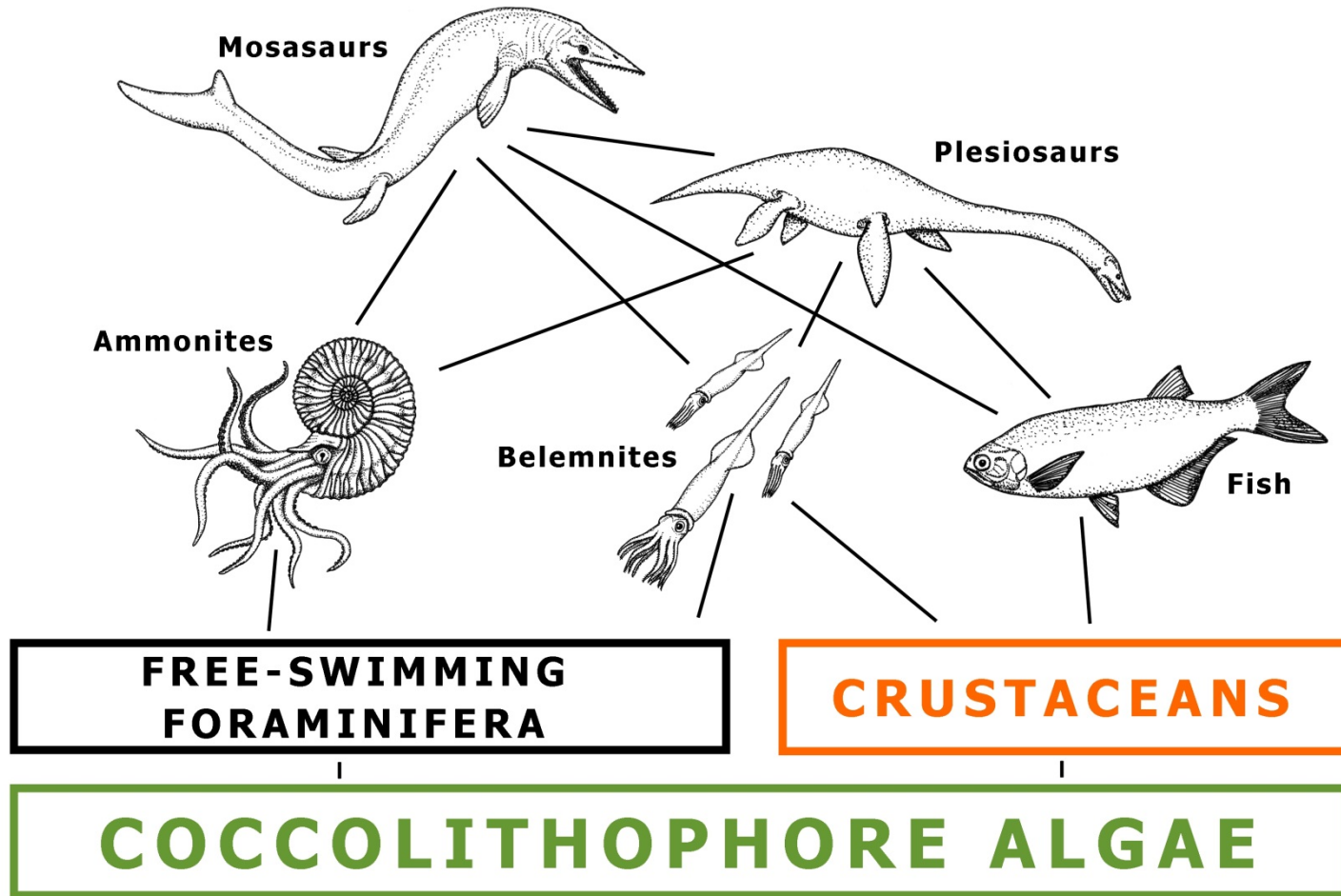
= > Økosystemer under stress

Støv og aske i atmosfæren

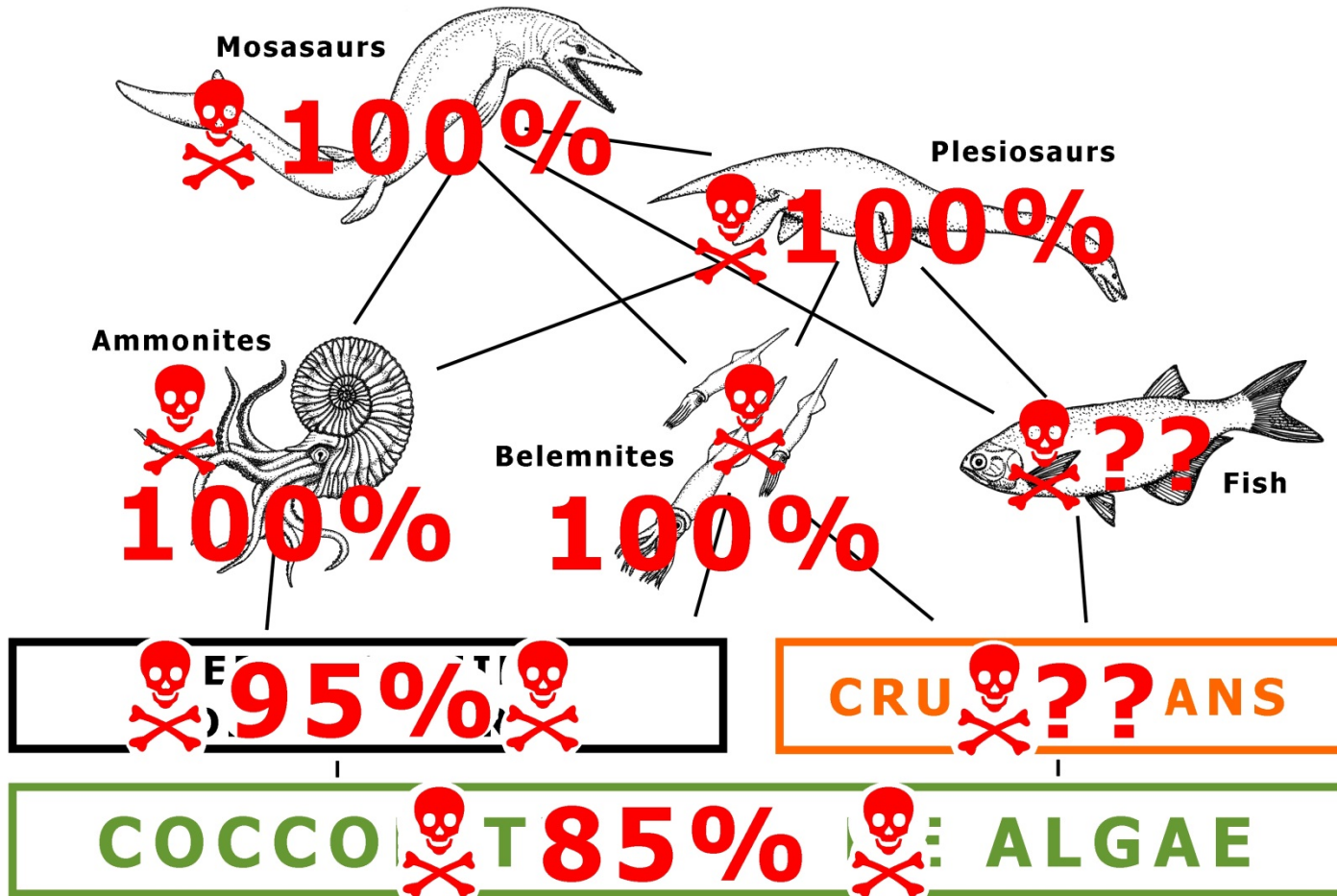
Udeslutter sollyset

= > Fotosyntese-baserede fødekæder
kollapser

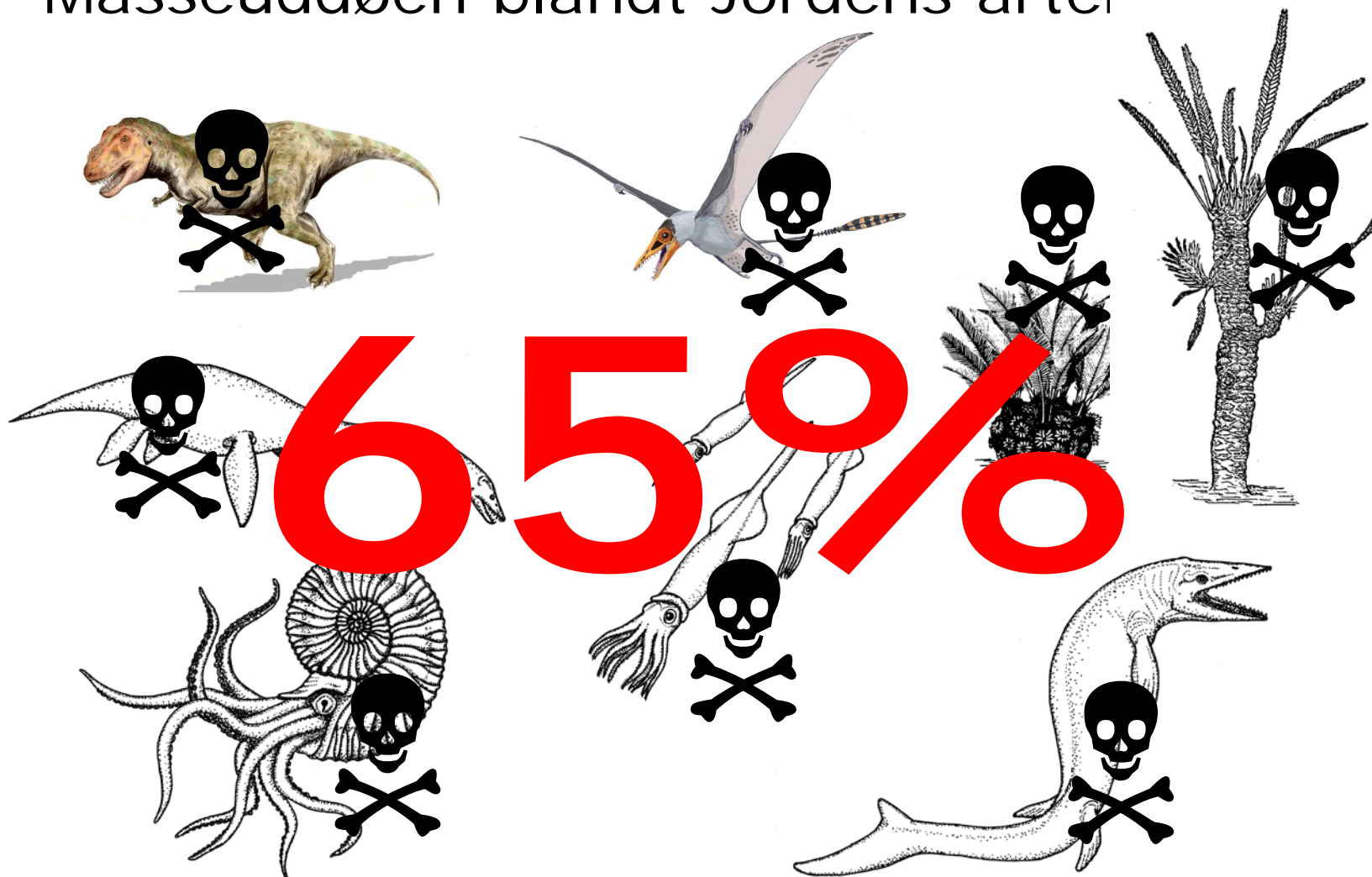
Fødekæde i havet

Fødekæde bryder sammen nedefra

Masseuddøen blandt Jordens arter

Tegninger: Bent Lindow + Wikimedia: Nobu Tamura, Dmitry Bogdanov

Fugle nedstammer fra dinosaurer

Seglklo-dinosaurer
(Dromaeosaurer)

Microraptor

125 millioner år

75 cm lang

Deinonychus

110 millioner år

3 meter lang

Anchiornis huxleyi

125 millioner år

35 cm lang – 110 gram

Archaeopteryx

Archaeopteryx

147 mio. år siden

Krage-størrelse

Berlin-fossilet
(beskrevet 1877)

Arme $\geq$ Ben

Tænder

Frie fingre

Kløer på hånden

Lang, knoglet hale

Chiappe, L.M. & Dyke, G.J. (2006): The early evolutionary history of birds.
Journal of the Paleontological Society of Korea **22** (1), pp 133-151

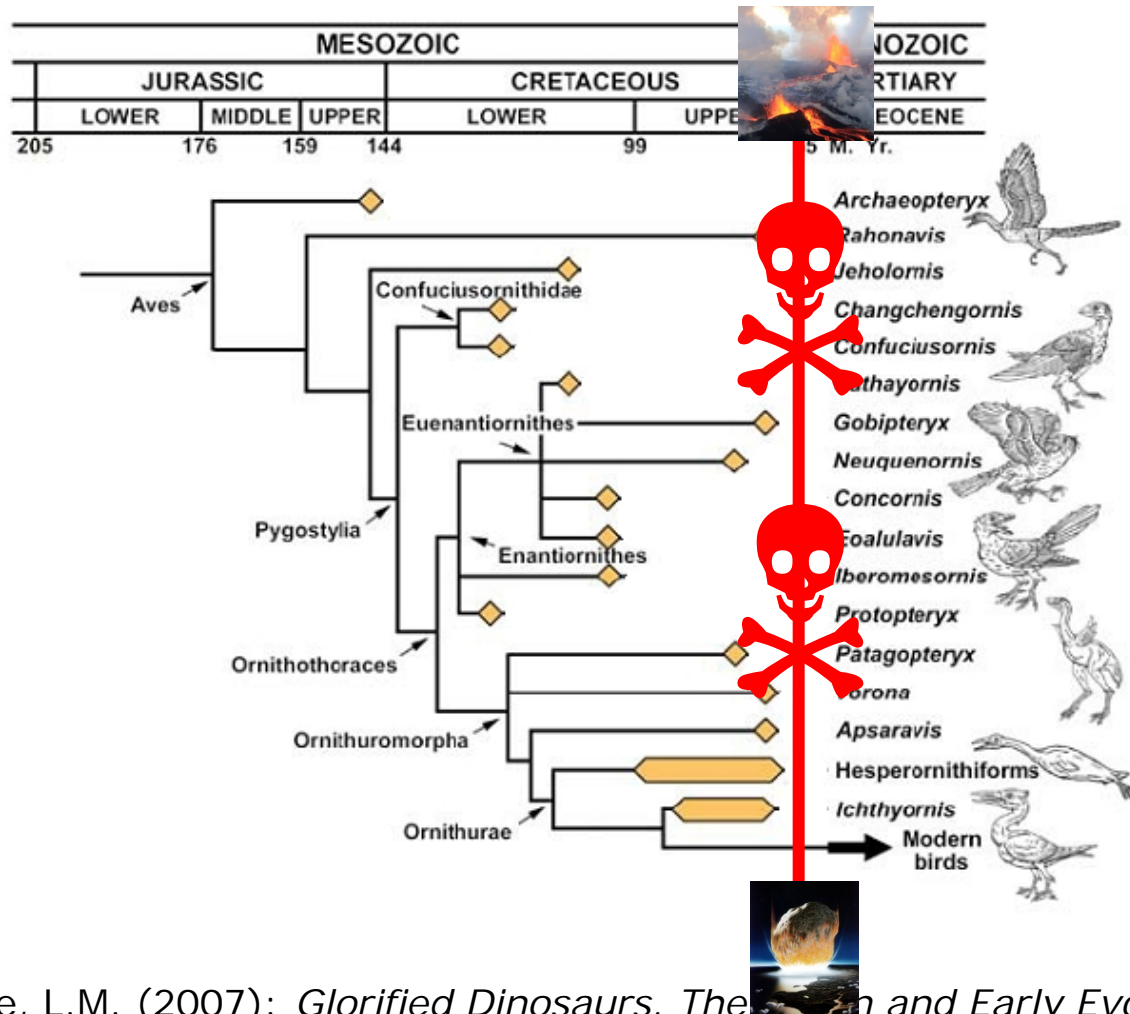

Fylogeni: Fuglenes slægtskab i Kridttiden

Fortid

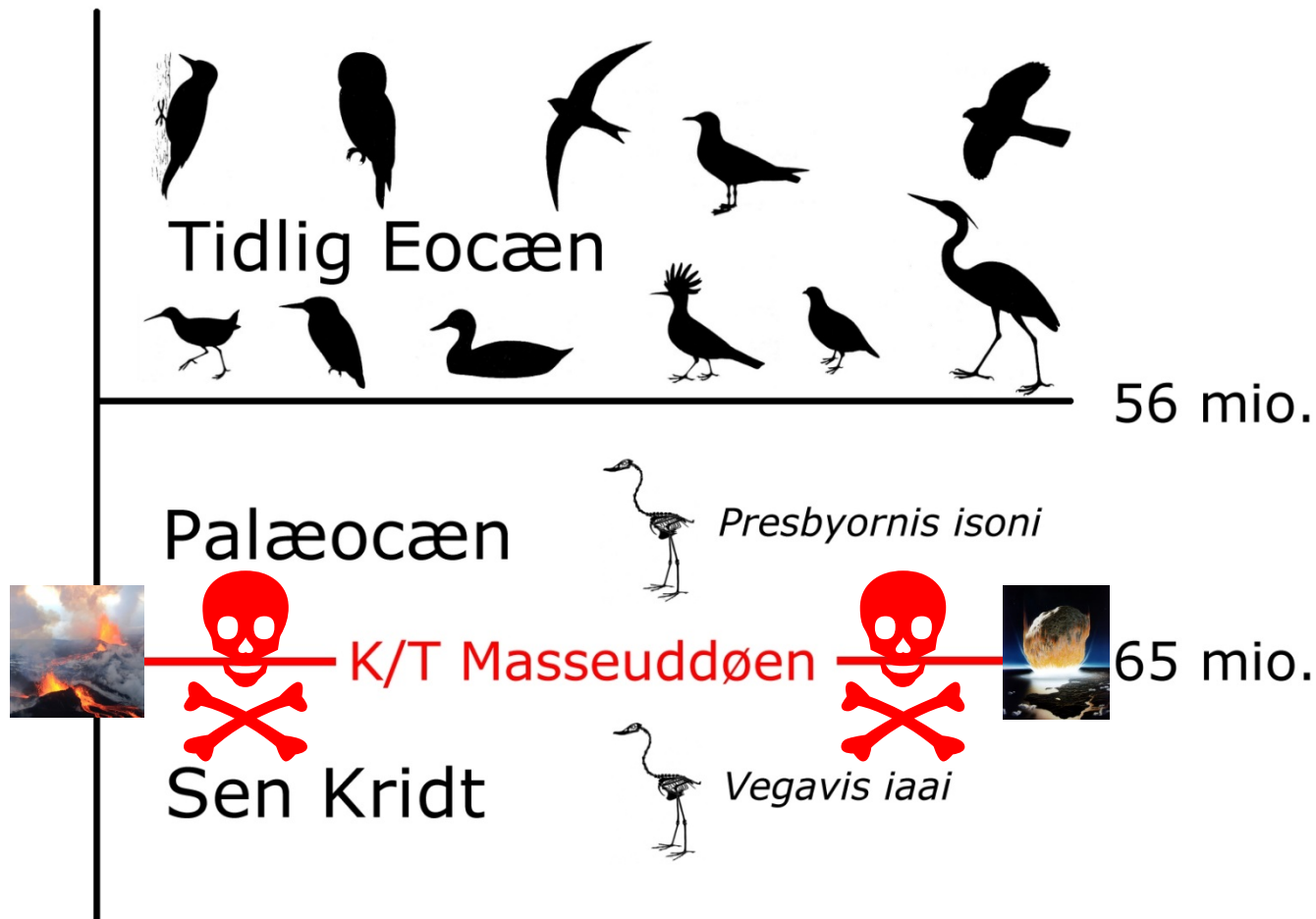
Nutid

Chiappe, L.M. (2007): *Glorified Dinosaurs. The Origin and Early Evolution of Birds*. John Wiley & Sons, Hoboken, 263 pp

Tidligste fossiler af moderne fugle

Paleocæn (65 – 56 mio. år)

Tilstedeværende fuglegrupper:

- Stenfugle (Palaeognathae: Strudse/tinamu-linien) +
- Andefugle (Anseriformes) +
- †Bentandede fugle (Odontopterygiformes) +
- 'Neoaves'-linien:
  - Pingviner (Sphenisciformes) +
  - Ugler (Strigiformes) +

Avian Phylogenomics Project

Whole Genome Analyses Resolve Early Branches in the Tree of Life of Modern Birds. *Science* **346**, s. 1320-1331

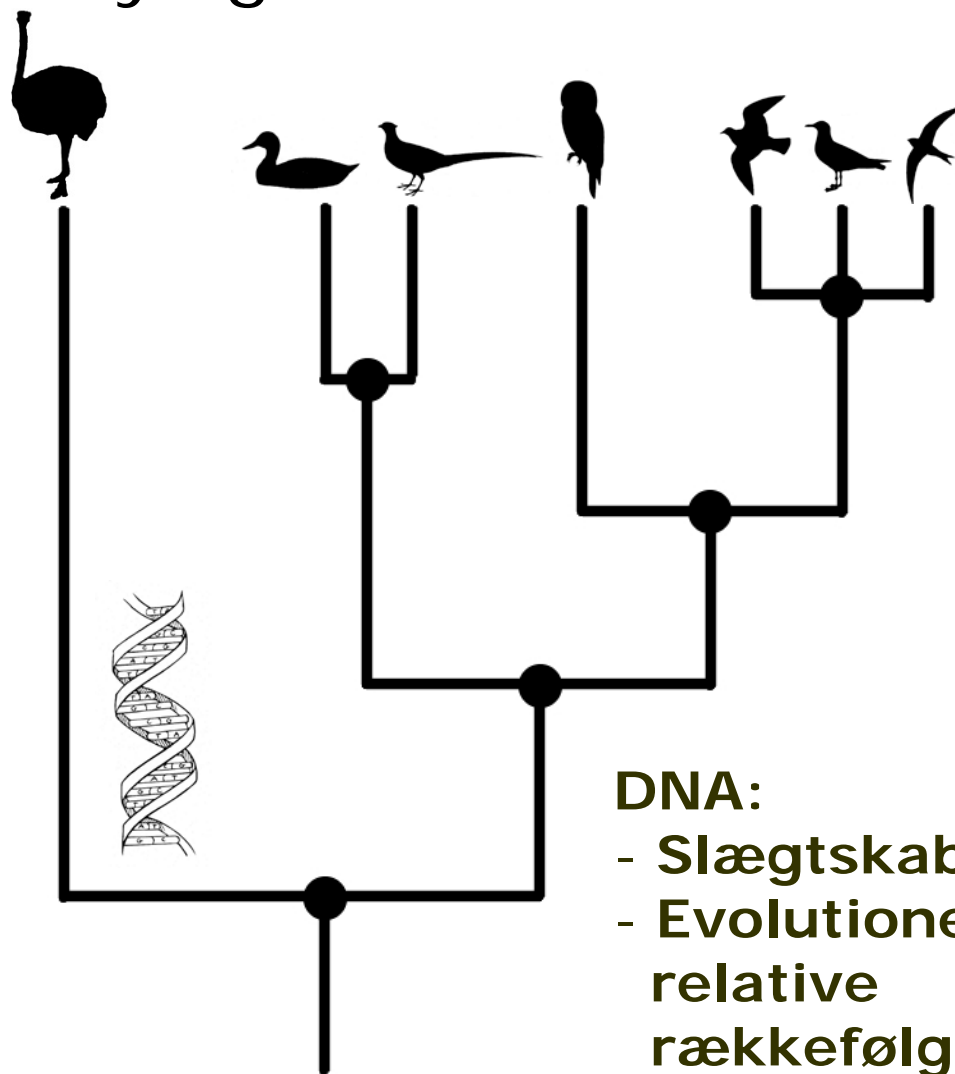
Erich D. Jarvis^{1*#}, Siavash Mirarab^{2*}, Andre J. Aberer³, Bo Li^{4,5,6}, Peter Houde⁷, Cai Li^{4,6}, Simon Y. W. Ho⁸, Brant C. Faircloth⁹, Benoit Nabholz¹⁰, Jason T. Howard¹, Alexander Suh¹¹, Claudia C. Weber¹¹, Rute R. da Fonseca⁶, Jianwen Li⁴, Fang Zhang⁴, Hui Li⁴, Long Zhou⁴, Nitish Narula^{7,12}, Liang Liu¹³, Ganesh Ganapathy¹, Bastien Boussau¹⁴, Md. Shamsuzzoha Bayzid², Volodymyr Zavidovych¹, Sankar Subramanian¹⁵, Toni Gabaldón^{16,17,18}, Salvador Capella-Gutiérrez^{16,17}, Jaime Huerta-Cepas^{16,17}, Bhanu Rekepalli¹⁹, Kasper Munch²⁰, Mikkel Schierup²⁰, Bent Lindow⁶, Wesley C. Warren²¹, David Ray^{22,23,24}, Richard E. Green²⁵, Michael Bruford²⁶, Xiangjiang Zhan^{26,27}, Andrew Dixon²⁸, Shengbin Li²⁹, Ning Li³⁰, Yinhua Huang³⁰, Elizabeth P. Derryberry^{31,32}, Mads Frost Bertelsen³³, Frederick H. Sheldon³², Robb T. Brumfield³², Claudio V. Mello^{34,35}, Peter V. Lovell³⁴, Morgan Wirthlin³⁴, Maria Paula Cruz Schneider^{35,36}, Francisco Prosdocimi^{35,37}, José Alfredo Samaniego⁶, Amhed Missael Vargas Velazquez⁶, Alonzo Alfaro-Núñez⁶, Paula F. Campos⁶, Bent Petersen³⁸, Thomas Sicheritz-Ponten³⁸, An Pas³⁹, Tom Bailey⁴⁰, Paul Scofield⁴¹, Michael Bunce⁴², David M. Lambert¹⁵, Qi Zhou⁴³, Polina Perelman⁴⁴, Amy C. Driskell⁴⁵, Beth Shapiro²⁵, Zijun Xiong⁴, Yongli Zeng⁴, Shiping Liu⁴, Zhenyu Li⁴, Binghang Liu⁴, Kui Wu⁴, Jin Xiao⁴, Xiong Yinqi⁴, Qiumei Zheng⁴, Yong Zhang⁴, Huanming Yang⁴⁶, Jian Wang⁴⁶, Linnea Smeds¹¹, Frank E. Rheindt⁴⁷, Michael Braun⁴⁸, Jon Fjeldsa⁴⁹, Ludovic Orlando⁶, Keith Barker⁵⁰, Knud Andreas Jønsson^{49,51,52}, Warren Johnson⁵³, Klaus-Peter Koepfli⁵⁴, Stephen O'Brien^{55,54}, David Haussler⁵⁷, Oliver A. Ryder⁵⁸, Carsten Rahbek^{49,59}, Eske Willerslev⁶, Gary R. Graves^{49,60}, Travis C. Glenn⁶¹, John McCormack⁶², Dave Burt⁶³, Hans Ellegren¹¹, Per Alström^{64,65}, Scott V. Edwards⁶⁶, Alexandros Stamatakis^{3,67}, David P. Mindell⁶⁸, Joel Cracraft⁶⁹, Edward L. Braun⁷⁰, Tandy Warnow^{2#}, Wang Jun^{46,71,71,73,74#}, M Thomas P Gilbert^{6,49#}, Guojie Zhang^{4,49#}

Meget forenklet fylogeni

DNA:
- Slægtskab
- Evolutionens
relative
rækkefølge

Fossiler: Evolutionære mellemtider

Joel Cracraft
American Museum of Natural History

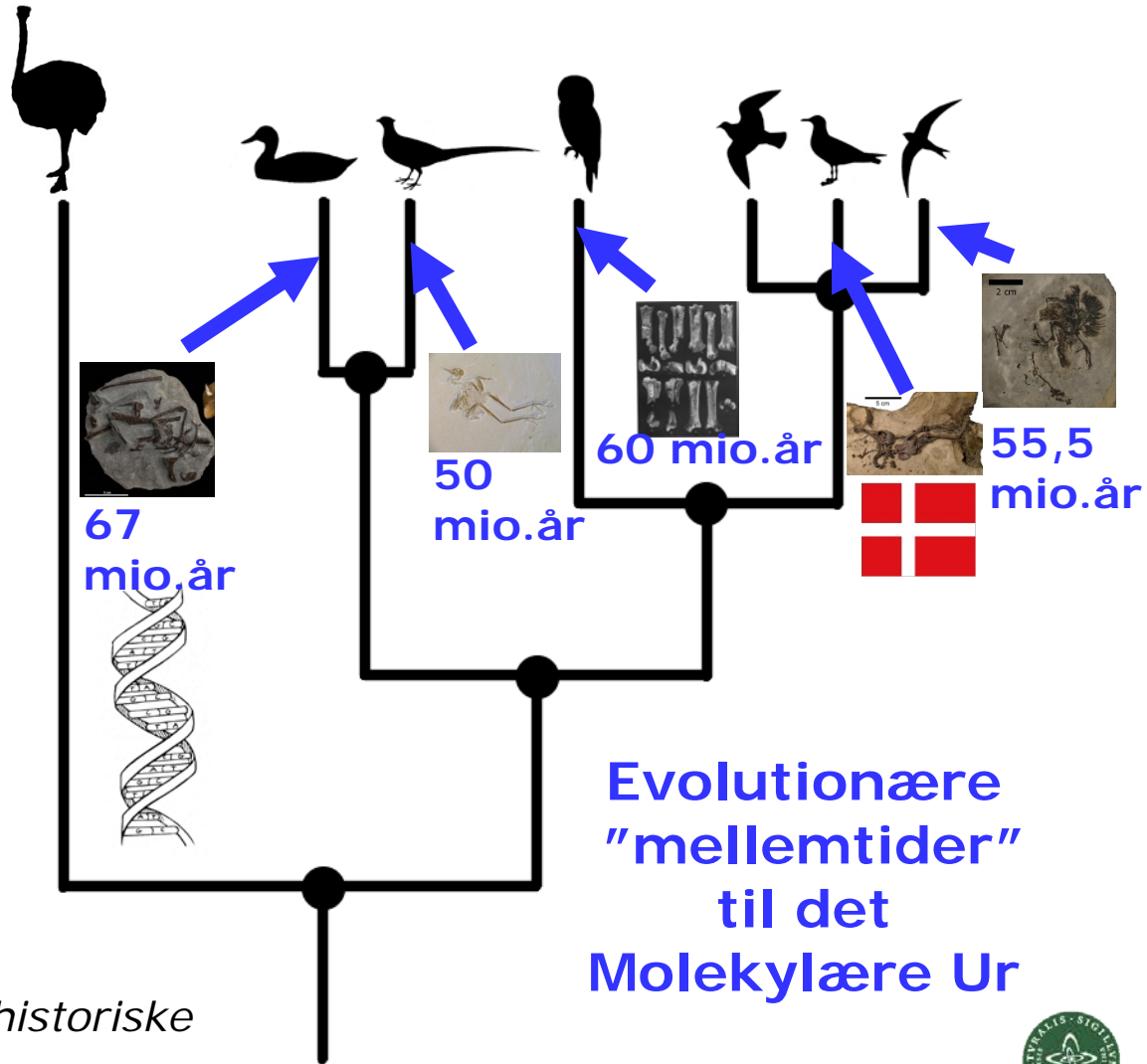
Peter Houde
New Mexico State University

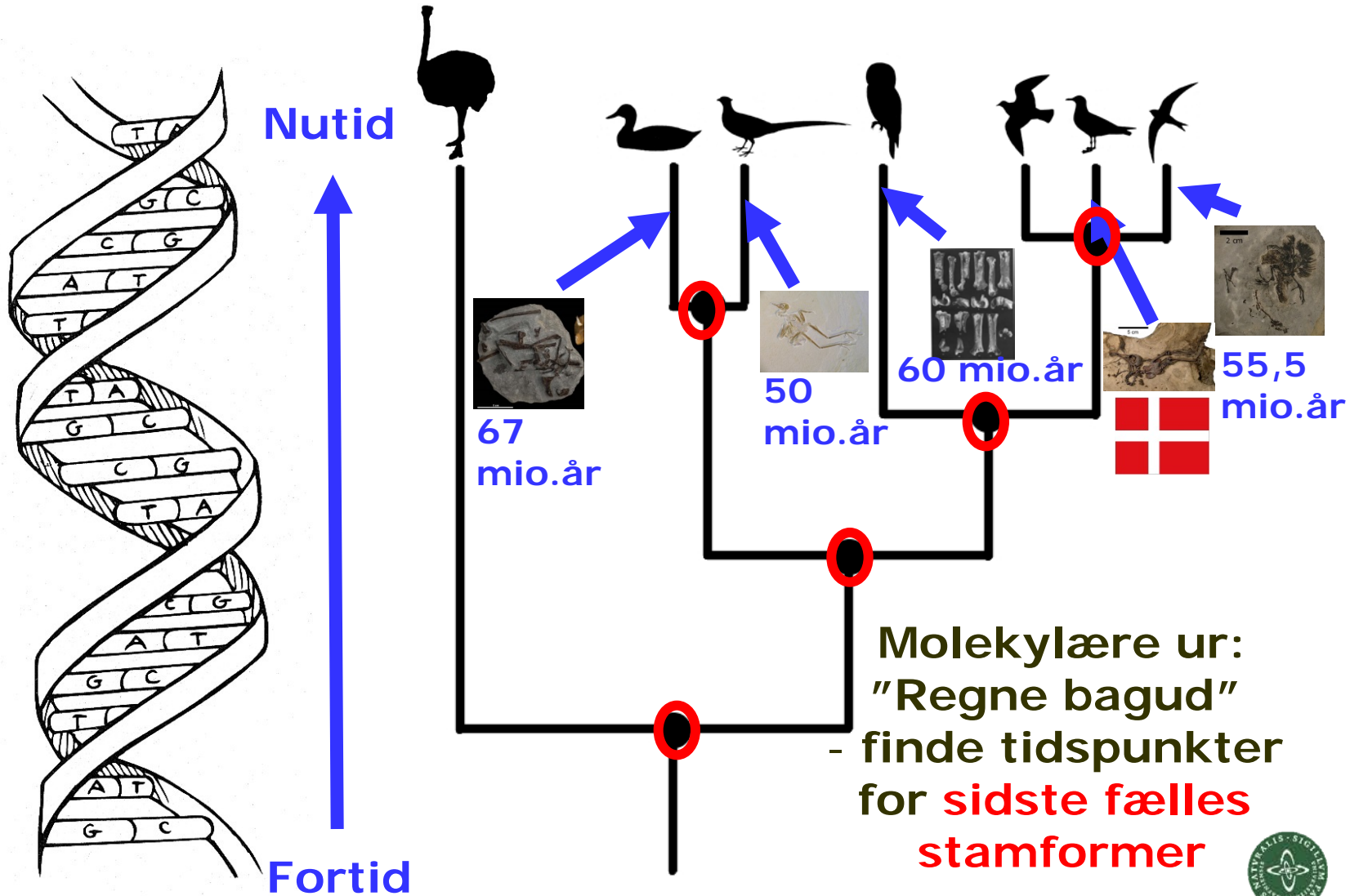
Jon Fjeldså
Statens Naturhistoriske Museum

Bent Lindow
Statens Naturhistoriske Museum

DNA + fossiler => mutationsrater

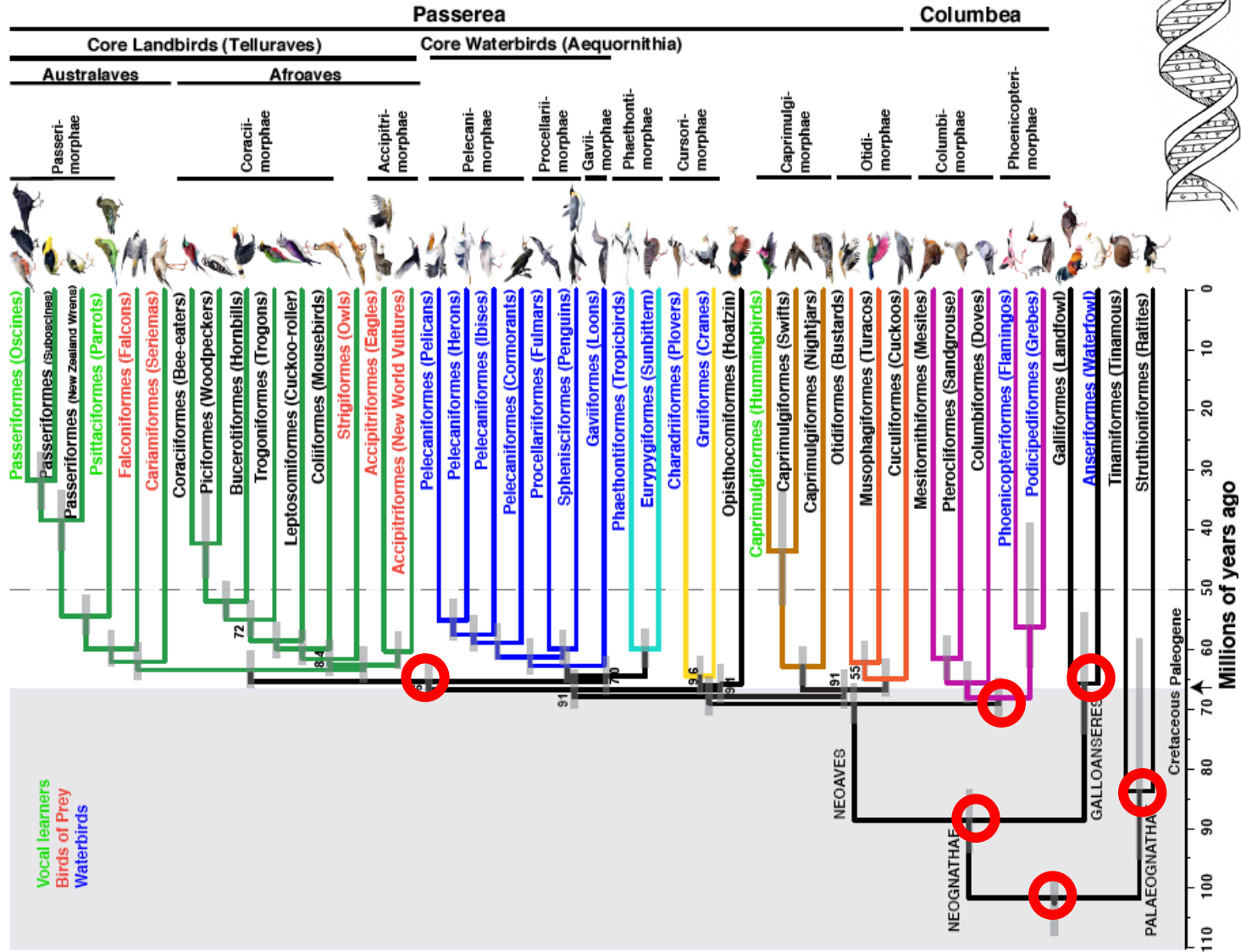

Fylogenien fortæller om fortiden

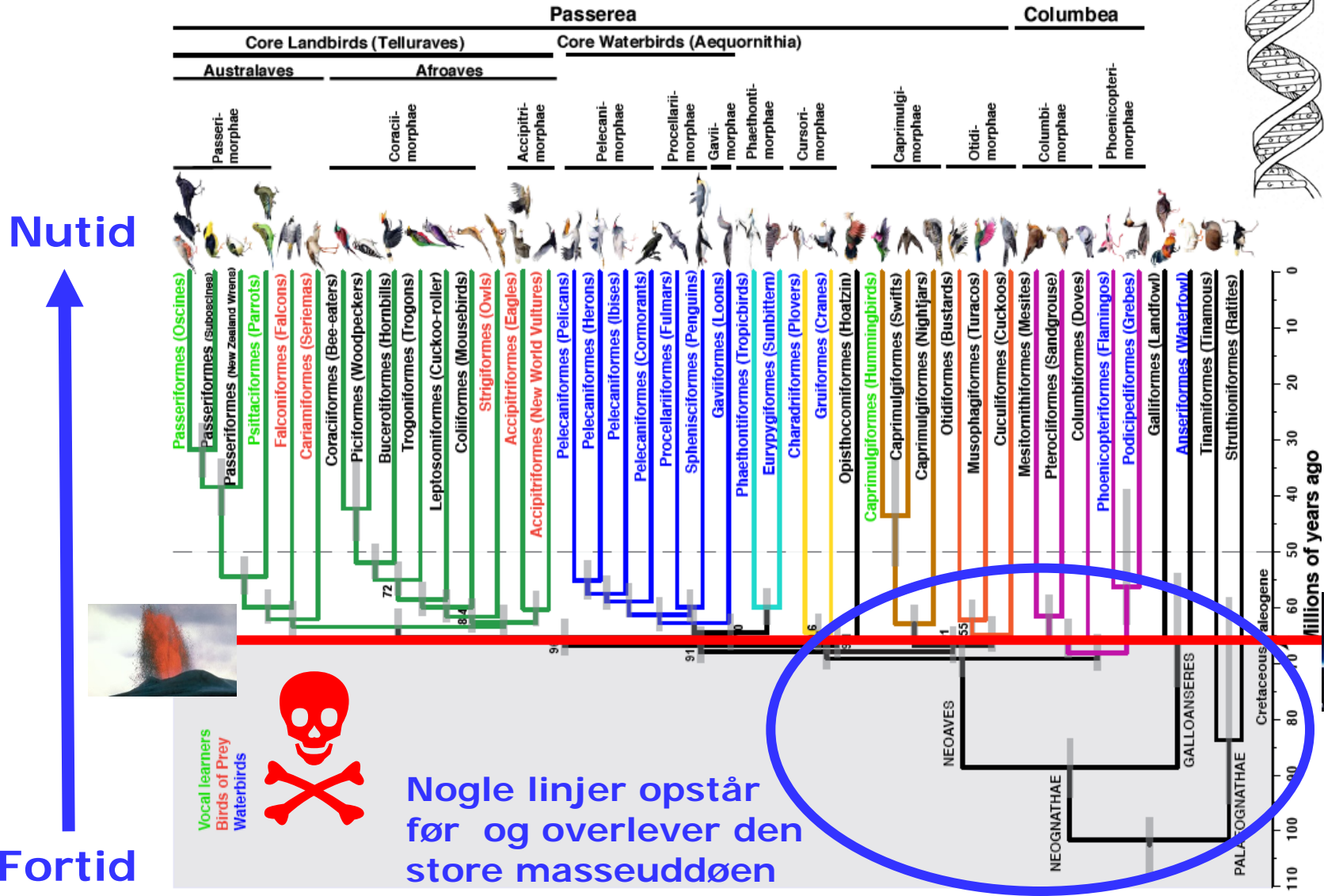
Nutid

Fortid

Fylogenen fortæller om fortiden

Nutid

Fortid

Vocal learners
Birds of Prey
Waterbirds

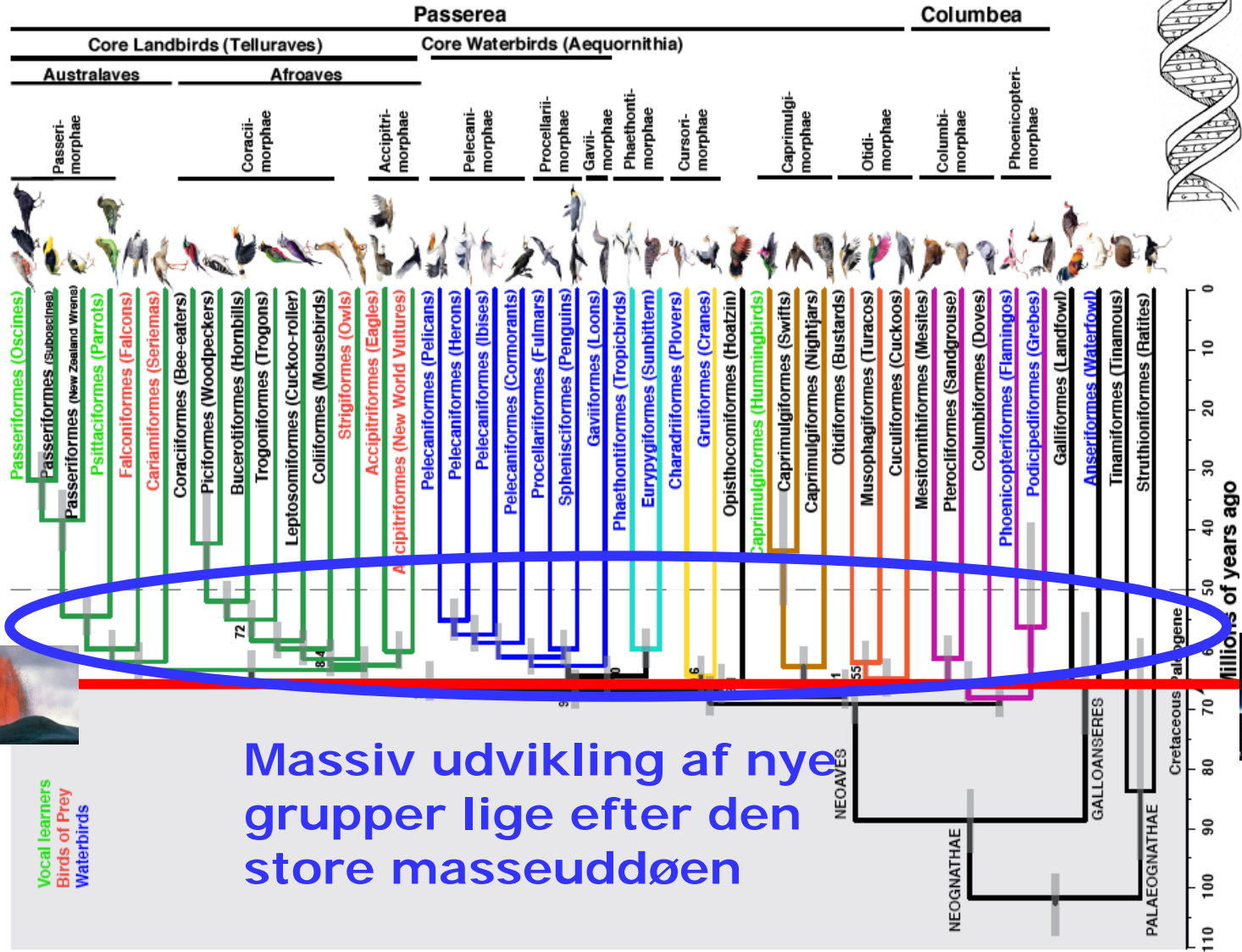
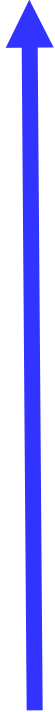

Nogle linjer opstår før og overlever den store masseuddøen

Fylogenien fortæller om fortiden

Nutid

Massiv udvikling af nye grupper lige efter den store masseuddøen

Fortid

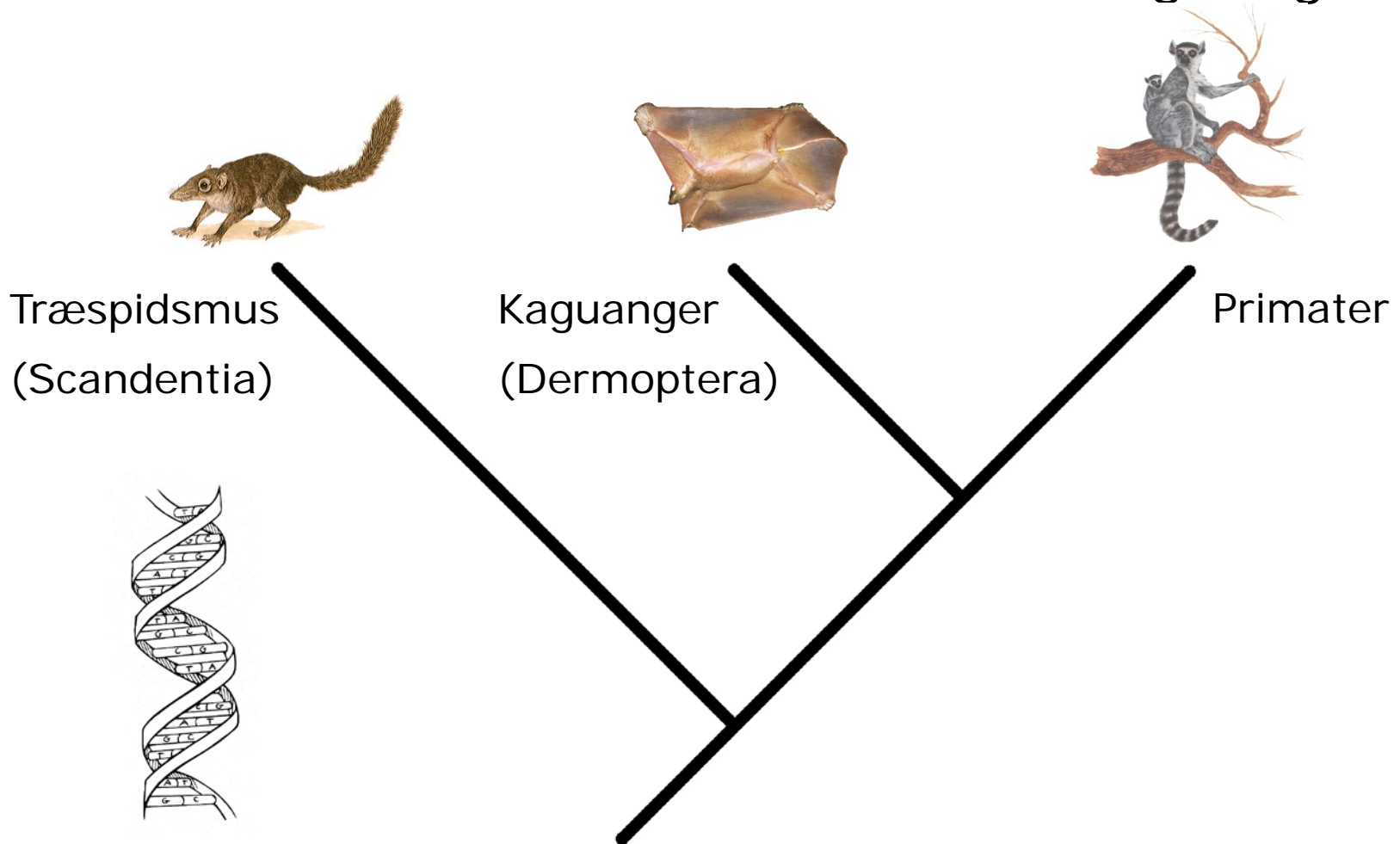
Avian Phylogenomics Project

<http://avian.genomics.cn/en/>

Science: 8 artikler
+ 20 artikler i andre
tidsskrifter

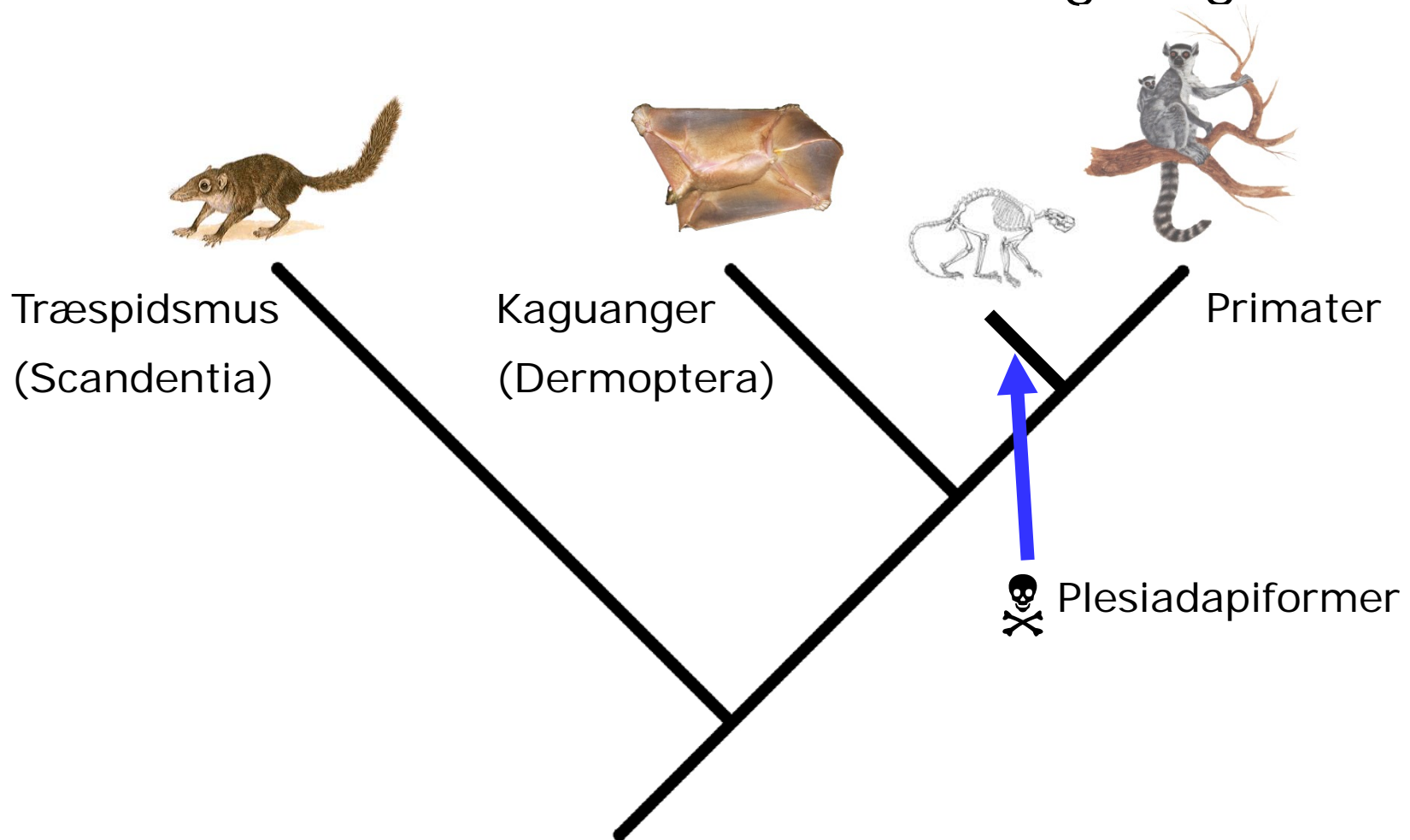
Primaternes nærmeste nulevende slægtninge

Janečka, J.E., Miller, W., Pringle, T.H., Wiens, F., Zitzmann, A., Helgen, K.M., Springer, M.S. & Murphy, W.J. (2007): Molecular and Genomic Data Identify the Closest Living Relative of Primates. *Science* **318**, pp792–794

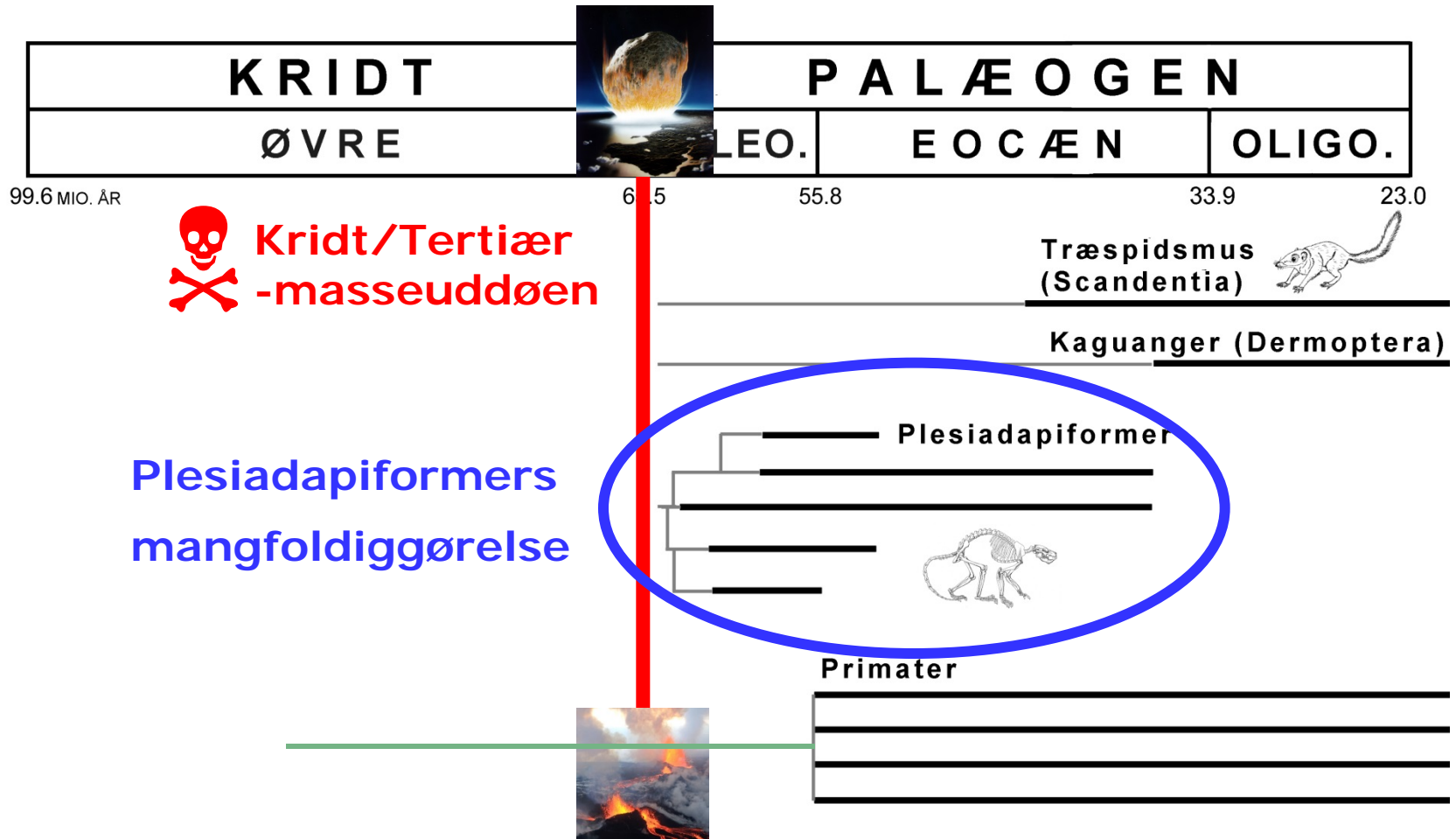
Primaternes nærmeste uddøde slægtninge

Bloch, J.I., Silcox, M.T., Boyer, D.M. & Sargis, E.J. (2007): New Paleocene skeletons and the relationships of plesiadapiforms to crown-clade primates. *Proceedings National Academy of Sciences* **104** (4), pp 1159-1164

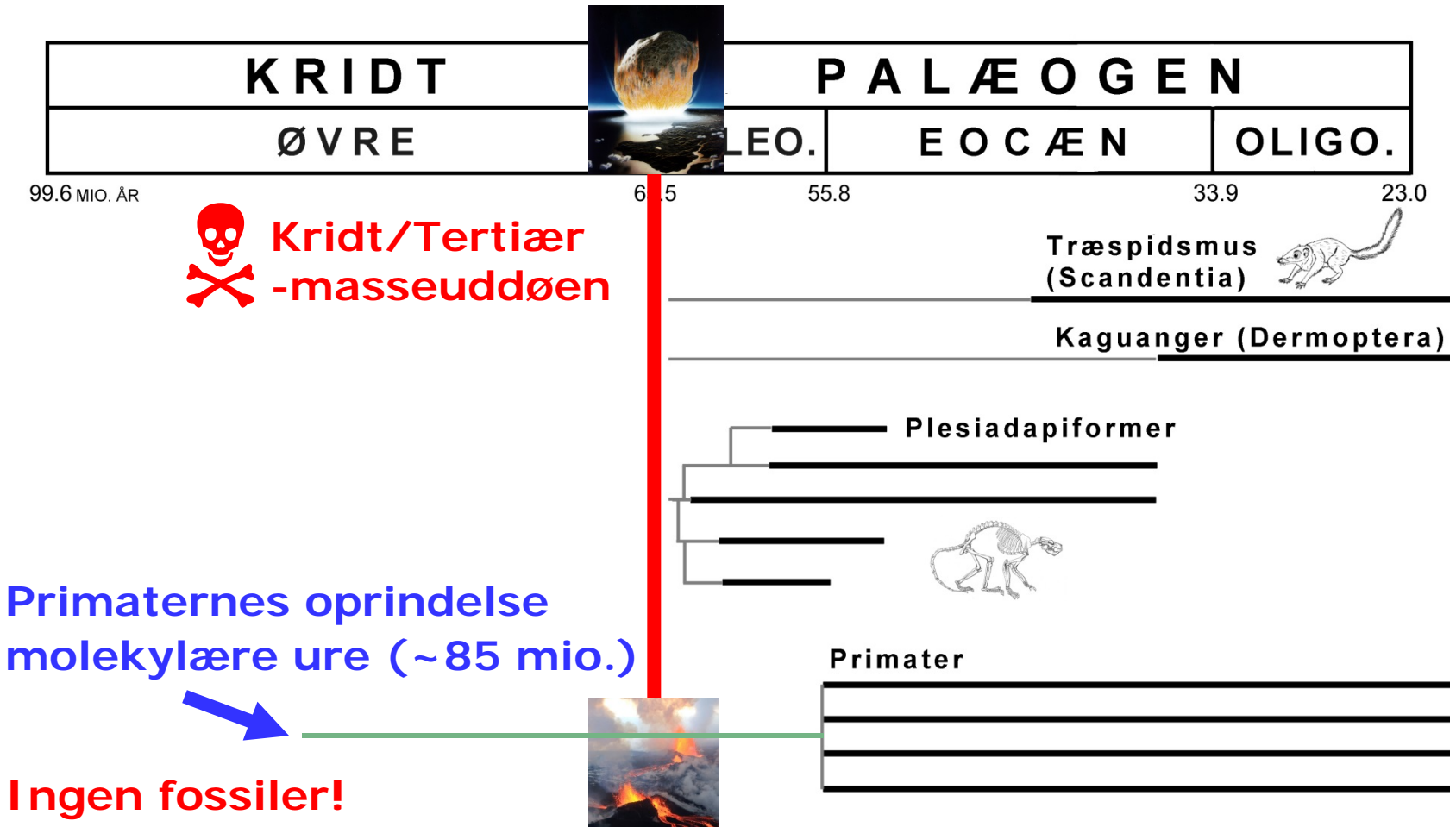
Plesiadapiformer (65-37 mio. år siden)

Bloch, J.I., Silcox, M.T., Boyer, D.M. & Sargis, E.J. (2007): New Paleocene skeletons and the relationships of plesiadapiforms to crown-clade primates. *Proceedings National Academy of Sciences* **104** (4), pp 1159-1164

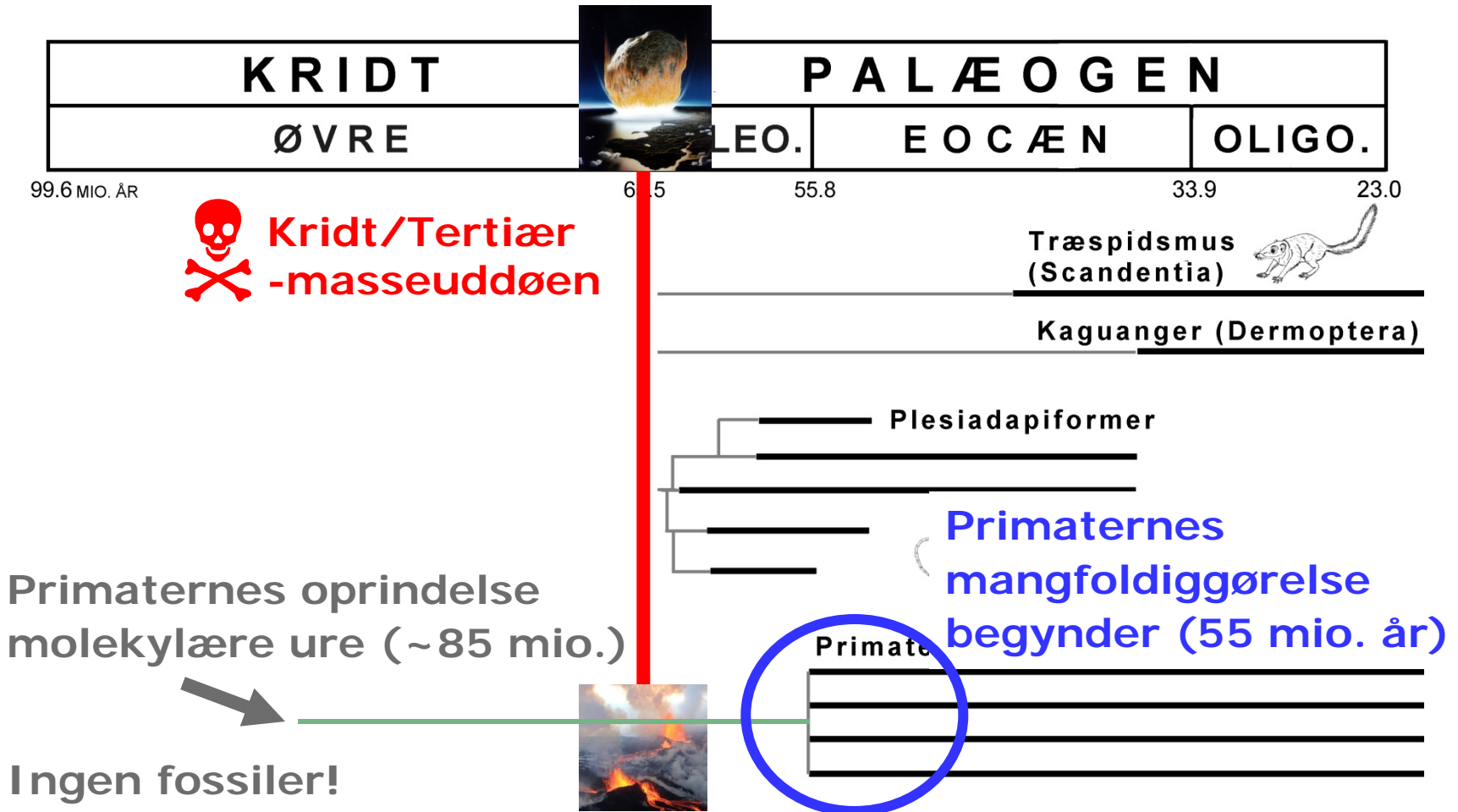
Plesiadapiformer (65-37 mio. år siden)

Bloch, J.I., Silcox, M.T., Boyer, D.M. & Sargis, E.J. (2007): New Paleocene skeletons and the relationships of plesiadapiforms to crown-clade primates. *Proceedings National Academy of Sciences* **104** (4), pp 1159-1164

Plesiadaptiformer (65-37 mio. år siden)

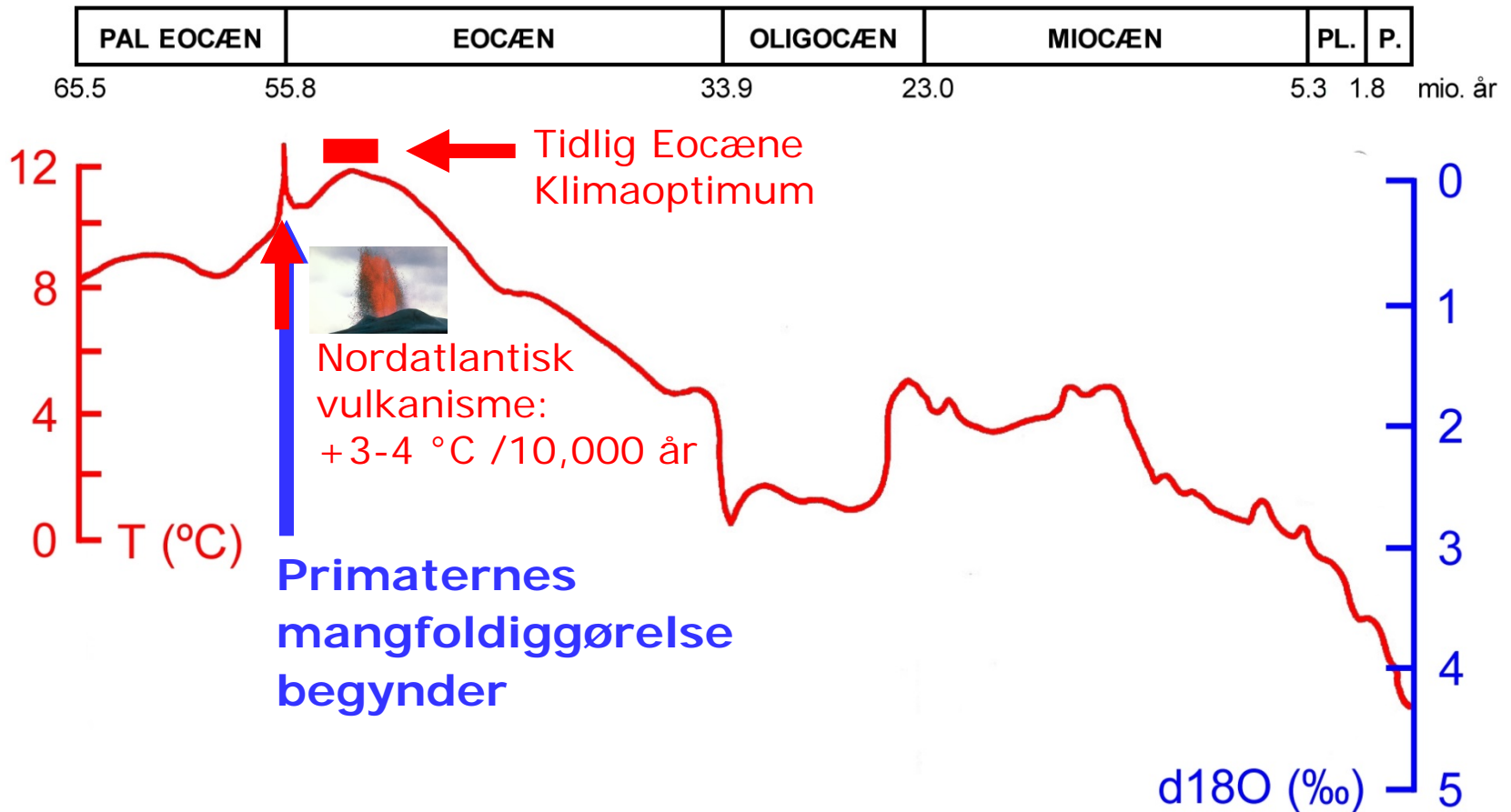
Primaternes oprindelse
molekylære ure (~85 mio.)

Ingen fossiler!

Bloch, J.I., Silcox, M.T., Boyer, D.M. & Sargis, E.J. (2007): New Paleocene skeletons and the relationships of plesiadaptiforms to crown-clade primates. *Proceedings National Academy of Sciences* **104** (4), pp 1159-1164

Proxy-temperaturkurve 65-0 mio. år

Zachos, J., Pagani, M., Sloan, L., Thomas, E. & Billups, K. (2001): Trends, Rhythms, and Aberrations in Global Climate 65 Ma to Present. *Science* **292**, pp 686-693

Mangfoldiggørelse efter masseuddøen

I Jordens historie ser vi gentagne gange at:

En masseuddøen udrydder et væld af arter med bestemte økologiske roller

Kort tid efter katastrofen udvikles der nye arter, som overtager de uddøde arters "gamle" økologiske roller

OG

samtidig udvikles en mangfoldighed af nye arter, med helt **nye** økologiske roller

Tak for jeres opmærksomhed!

